

J. de Rijk

Med. No. 321

P.J. Rijk

ROELOFARENDVVEEN

SOCIAAL-ECONOMISCHE VERKENNING VAN DE LAND-
EN TUINBOUW IN HET RECONSTRUCTIEGEBIED

SIGN: L 27-321
EX. NO: B
MLV:

Maart 1985

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Structuuronderzoek

REFERAAT

ROELOFARENDSVEEN

Sociaal-economische verkenning van de land- en tuinbouw in het reconstructiegebied

Rijk, P.J. en J. de Rijk

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, 1985

62 p., tab., krt.

Dit rapport beschrijft de recente en de te verwachten structurele ontwikkeling van de tuinbouw in een gebied van ca. 200 ha, waarop de Beschikking Reconstructie Oude Glastuinbouwgebieden van toepassing is.

De produktie betreft bloemen en potplanten onder glas, bollentrek en diverse opengrondstuinbouwteelten met veel buitenbloemen. Op de 158 tuinbouwbedrijven komen veel oude glasopstanden voor.

De prognose heeft betrekking op de situatie in 1993; de recente ontwikkeling is geanalyseerd voor de periode 1978-1983.

Structuur van de tuinbouw/Reconstructie/Glastuinbouw/Zuid-Holland/Bollentrek/Buitenbloemen

Overname van de inhoud toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Inhoud

	Blz.
SAMENVATTING	5
1. INLEIDING	8
1.1 Doel en opzet van het onderzoek	8
1.2 Algemene oriëntatie	8
2. BEDRIJVEN EN ARBEIDSKRACHTEN	12
2.1 Hoofdberoeps- en nevenbedrijven en de ontwikkeling van het aantal	12
2.2 Het type van de bedrijven	14
2.3 Arbeidskrachten en arbeidsbezetting per bedrijfstype	15
2.4 Leeftijd van de bedrijfshoofden en bedrijfsopvolging	17
3. CULTUURGROND EN CULTUURTECHNISCHE OMSTANDIGHEDEN	19
3.1 De oppervlakte van de hoofdberoeps- en nevenbedrijven	19
3.2 Het grondverkeer	21
3.3 De verkaveling	23
3.4 Ontsluiting en waterhuishouding	26
3.5 Ouderdom van de kassen	26
4. DE PRODUKTIETAKKEN	29
4.1 Grondgebruik en produktiesamenstelling	29
4.2 De bloemisterij onder glas	31
4.3 Bollentrek	37
4.4 Buitenbloementeeelt	39
4.5 Overige produktietakken	40
5. BEDRIJFSECONOMISCHE BESCHOUWING	41
6. DE TOEKOMSTIGE ONTWIKKELING VAN DE TUINBOUW IN HET RECONSTRUCTIEGEBIED, ZONDER RECONSTRUCTIE	43
6.1 Inleiding	43
6.2 Het aantal hoofdberoepsbedrijven	43
6.3 De oppervlakte cultuurgrond en de bedrijfsoppervlaktestructuur	44
6.4 Het grondgebruik	45
6.5 De oppervlakte glas per bedrijf	47
6.6 Ontwikkeling van de bedrijfstypen	47
6.7 Het aantal arbeidskrachten	48
LITERATUUR	49
BIJLAGEN	52
	3

Samenvatting

Het karakter van de studie

Ten behoeve van de voorbereiding van de reconstructie van het glastuinbouwgebied "Roelofarendsveen" is in dit rapport een analyse gemaakt van de recente ontwikkeling van de tuinbouw in dit gebied. Tevens is een beeld geschetst van de verwachte toekomstige ontwikkeling. Het onderzoek is door het LEI verricht in opdracht van de Landinrichtingsdienst.

Algemeen

Het reconstructiegebied Roelofarendsveen ligt in het noorden van de provincie Zuid-Holland in de gemeente Alkemade.

De bedrijven met cultuurgrond in het gebied hebben in totaal 198 ha in gebruik. De cultuurgrond in het blok wordt praktisch volledig voor tuinland gebruikt. De oppervlakte glastuinbouw bedraagt 69 ha.

Aantal bedrijven neemt af, aantal arbeidskrachten neemt toe

In 1983 waren er in Roelofarendsveen 161 hoofdberoepsbedrijven en 14 nevenbedrijven. Het totale aantal bedrijven vermindert weinig. De laatste vijf jaar is het met gemiddeld slechts 1,7% per jaar teruggelopen. Deze teruggang komt vooral op rekening van de hoofdberoepsbedrijven. Het aantal nevenbedrijven is de laatste jaren zelfs toegenomen.

Voor de komende tien jaar wordt verwacht dat het aantal hoofdberoepsbedrijven in ongeveer hetzelfde tempo zal verminderen als in het recente verleden (gemiddeld 2,1% per jaar).

Ondanks efficiencyverbeteringen in het totale glasbestand, waardoor het gemiddeld areaal glas per arbeidskracht toename met 7% tot 12 are is de afgelopen 5 jaar het aantal regelmatig werkzame arbeidskrachten met ruim 5% toegenomen tot 562 in 1983. Dit vooral door toename van het glasareaal en in mindere mate door verdere intensivering van de glasteelten.

Ook voor de toekomst wordt rekening gehouden met een verdere stijging van het aantal regelmatig werkzame arbeidskrachten tot ca. 620 in 1993.

Gemiddelde leeftijd van de bedrijfshoofden stijgt

De laatste jaren is in Roelofarendsveen de gemiddelde leeftijd van de bedrijfshoofden toegenomen. Van de bedrijfshoofden is momenteel 39% ouder dan 50 jaar, tegenover 33% vijf jaar geleden. Deze stijging werd mede veroorzaakt door de vrij vele gevallen van beroepsverandering van jongere bedrijfshoofden.

Over tien jaar zal ca. 43% van de bedrijfshoofden ouder zijn dan 50 jaar.

Hoog opvolgingspercentage

Momenteel is op ruim twee-derde van de bedrijven, waar het bedrijfshoofd ouder is dan 50 jaar, een opvolger aanwezig. In het recente verleden was dit opvolgingspercentage eveneens hoog. In de afgelopen vijf jaar werd ruim twee-derde van de oudere bedrijfshoofden die hun beroep beëindigden opgevolgd door een zoon.

Glastuinbouw domineert

Van de 161 hoofdberoepsbedrijven in Roelofarendsveen is 97% glastuinbouwbedrijf. Van deze glastuinbouwbedrijven zijn er 114 snijbloemenbedrijf; 7 bedrijven hebben zowel snijbloemen als potplanten, 10 bedrijven hebben zowel snijbloemen als overige bloemkwekerijgewassen. Verder zijn er 16 potplantenbedrijven en 9 "opkweek" bedrijven (voornamelijk chrysantenstekbedrijven), 2 overige tuinbouwbedrijven en 3 rundveebedrijven.

Daarnaast komt op circa de helft van de bedrijven bollentrek voor; ook hebben de meeste bedrijven tuinbouw in de open grond.

Veel bedrijven met een klein glasareaal

De oppervlakte glastuinbouw is de laatste jaren met 8 ha uitgebreid. Het "kasbezettingspercentage" van de cultuurgrond op de glastuinbouwbedrijven is hiermee gestegen van 39% in 1978 tot 45% in 1983. Van de glastuinbouwbedrijven hebben de "opkweek"-bedrijven de meeste cultuurgrond en het grootste glasareaal. De "gewone" snijbloemenbedrijven hebben de minste cultuurgrond en het kleinste glasareaal. Toch zijn grote en kleine glasarealen niet beperkt tot een bepaald type. In elk bedrijfstype komen zowel kleine als grote glasarealen voor. Op twee-derde van de hoofdberoepsbedrijven is het areaal glas kleiner dan 50 are.

Het gemiddeld areaal glas per hoofdberoepstuinbouwbedrijf is de laatste jaren toegenomen van 34 are in 1978 tot 43 are in 1983. Voor de komende tien jaar wordt een verdere uitbreiding van het totale areaal glas verwacht. Het gemiddelde areaal glas per hoofdberoepstuinbouwbedrijf zal over tien jaar ca. 59 are zijn.

Productieomstandigheden niet optimaal

Een aantal bedrijven heeft een kleine kavel zodat er weinig mogelijkheden zijn om nieuwe kassen te bouwen. Van de hoofdberoepsbedrijven heeft 51% een grootste kavel die kleiner is dan 1 ha.

Ook de lengte-breedte verhouding van de kavels is meestal niet optimaal. Zo heeft ruim 70% van de bedrijven een onregelmatig gevormde kavel. Op 60% van de bedrijven met een regelmatig gevormde kavel heeft deze een breedte van minder dan 40 meter.

M.b.t. de ouderdom van de kassen kan worden opgemerkt dat twee-derde van het glasareaal ouder is dan 10 jaar.

Op ruim 60% van de glasarealen heeft de kas een nokhoogte van 2,4 meter of lager.

De waterbeheersing en de externe ontsluiting in het gebied zijn vrij goed. De interne ontsluiting daarentegen laat te wensen over.

Grondgebruik

De gebruikers van cultuurgrond in het gebied hadden in 1983 198 ha cultuurgrond in gebruik. Dit betrof voor 19% grasland, 35% tuinbouw onder glas en 47% opengrondstuinbouw (inclusief 11% braakland). In 1978 was het aandeel tuinbouw onder glas lager, nl. 32%.

In het reconstructiegebied zelf komt praktisch geen grasland voor.

Het areaal glas betreft 86% bloemen en 14% pot- en perkplanten.

Van het opengrondstuinbouwareaal maakt de bloemeteelt bijna 80% uit; de bloembollenteelt 12% en de teelt van boomkwekerijgewassen en vaste planten 8%.

Forse produktiegroei

De produktie in sbe (exclusief bollentrek) in Roelofarendsveen is de laatste vijf jaar met bijna een derde toegenomen. De groei werd voor ruim één derde veroorzaakt door de toename van het glasareaal (met 8 ha) en voor bijna twee-derde door een hogere intensiteit van het grondgebruik.

Van de totale produktie in Roelofarendsveen nemen de nevenbedrijven slechts een zeer klein deel voor hun rekening, nl. 2%.

Voor de toekomst kan een verdere groei van de totale produktie verwacht worden, maar minder dan in het recente verleden.

Bedrijfseconomische aspecten

Hoewel de rentabiliteit van de snijbloemeteelt onder glas nog steeds negatief is, is er vanaf 1981 sprake van enig rendementsherstel; de potplantenteelt daarentegen is juist minder rendabel geworden. Toch is momenteel de potplantenteelt (nog) rendabeler dan de bloemeteelt.

In Roelofarendsveen wordt naast de glastuinbouw ook een niet onaanzienlijk deel van het inkomen verkregen uit de buitenbloemeteelt. Daarnaast komt op bijna 70% van de bedrijven bollentrek voor.

De totale arbeidsopbrengst in het gebied bedraagt ca. f 29 miljoen. Deze verdiende arbeidsopbrengst komt voor bijna de helft uit de bloemen- en potplantenteelt onder glas, voor ca. 30% uit de bollentrek en voor ca. 20% uit de verschillende opengrondstuinbouwteelten (voornamelijk buitenbloemen).

1. Inleiding

1.1 Doel en opzet van het onderzoek

Het bestuur van de Stichting tot Verbetering van de Agrarische Structuur in de Veen en Rijnstreek (STIVEEN) heeft in april 1979 bij de Centrale Cultuurtechnische Commissie (CCC) een aanvraag ingediend voor reconstructie van het glastuinbouwgebied "Roelofarendsveen". Dit op grond van de "Beschikking reconstructie oude glastuinbouw gebieden" van het Ministerie van Landbouw en Visserij.

Inmiddels heeft de CCC een positief advies aan de Minister uitgebracht en deze heeft het gebied op het voorbereidingsschema voor landinrichtingsprojecten geplaatst.

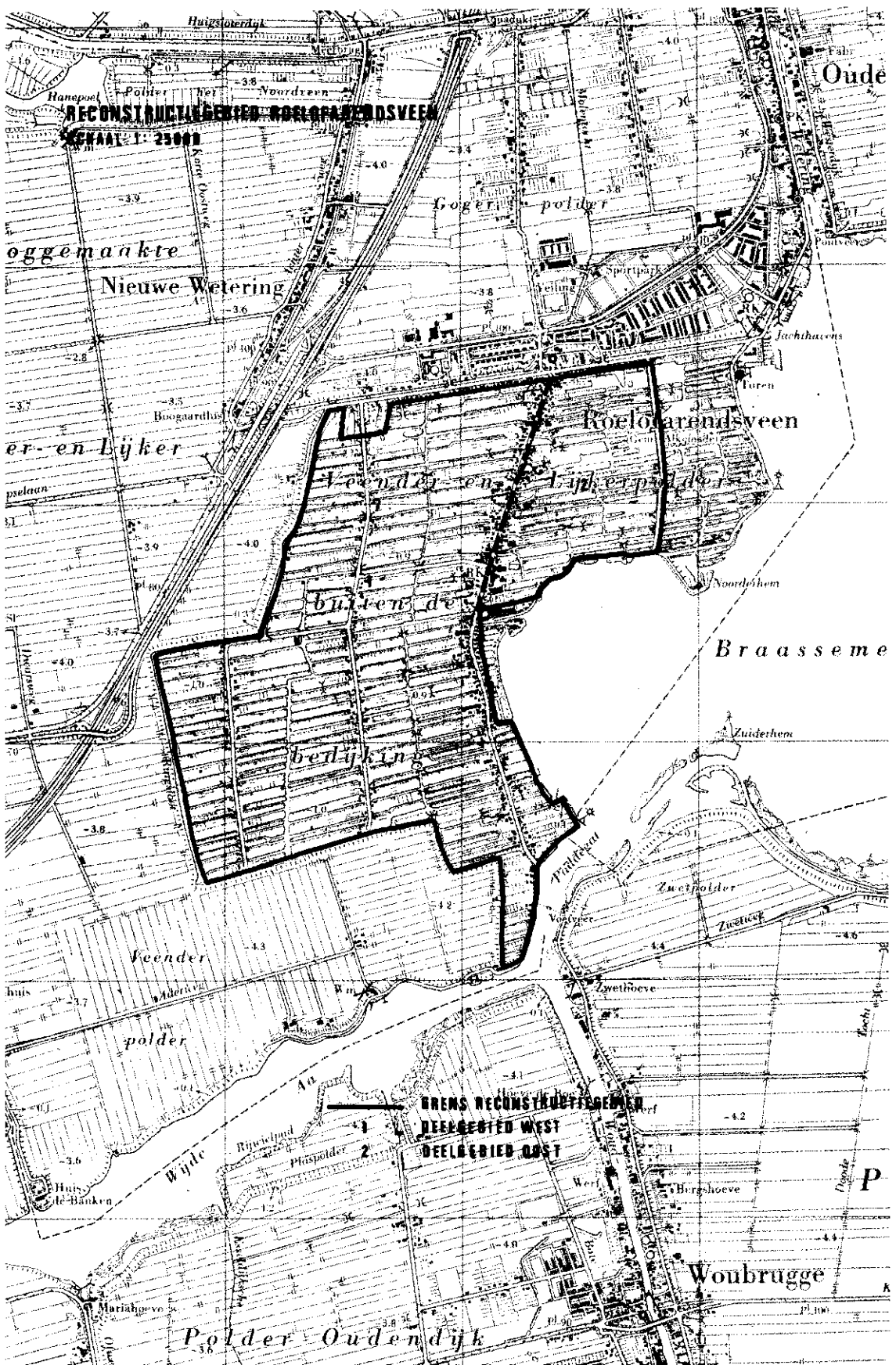
In tegenstelling tot wat bij ruilverkavelingen gebruikelijk is wordt er bij reconstructie een raamplan gemaakt. Meedoen gebeurt op basis van vrijwilligheid. Na goedkeuring van het plan door de Minister kan een tuinder in het desbetreffende gebied reeds tijdens de voorbereidingsperiode een aanvraag voor reconstructie van zijn bedrijf indienen. Deze aanvraag wordt direct in behandeling genomen. De uitvoering moet passen in het raamplan voor het gebied. Dit LEI-onderzoek, verricht in opdracht van de Landinrichtingsdienst, dient een bijdrage te leveren aan dit raamplan. Het bevat een beschrijving van de sociaal-economische ontwikkeling van de laatste jaren en geeft een blik op de toekomst.

Bij het onderzoek is in belangrijke mate gebruik gemaakt van gegevens van de CBS-landbouwtellingen van 1978 en 1983. Daarnaast is ook de cultuurtechnische inventarisatie van het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding (ICW) van 1983 gebruikt. Deze gegevens zijn aangevuld met informatie uit andere bronnen (literatuur e.d.) en van personen met een grondige kennis van de plaatselijke situatie.

Deze voor U liggende verkenning bestaat uit 8 hoofdstukken. In de eerste 6 hoofdstukken wordt ingegaan op de huidige situatie in het reconstructiegebied. In hoofdstuk 7 komt de toekomstige ontwikkeling aan bod. Aan het eind van het rapport is een samenvatting opgenomen.

1.2 Algemene oriëntatie

Het reconstructiegebied Roelofarendsveen ligt in het oosten van de gemeente Alkemade. De grenzen worden gevormd door de bebouwing van het dorp Roelofarendsveen (in het noorden), de Noorderhemweg, het Braassemermeer en het Paddegat (in het oosten), de Ringsloot en de dijk van de Veender- en Lijkerpolder (in het zuiden en westen). De exacte begrenzing staat op kaart 1. De oppervlakte van het gebied is + 250 ha.

RECONSTRUCTIEGEGENDE ROELOFARENDSVEEN
SCHAAL 1: 25000

oggemaaakte

Nieuwe Wetering

er-en Lyker

Roelofarendsveen

Voenderens Lykerpolder

buiten de

bedijk in

Veender
polder

WREMS RECONSTRUCTIEGEGENDE
DEELGEBIED WEST
DEELGEBIED OOST

Wijde

Paspolder

Woubrugge

Polder Oudendijk

Oude

Braassemme

P

A

Landbouwkundig behoort het reconstructiegebied tot het grotere landbouwgebied De Venen. Dit landbouwgebied omvat de gemeenten Ter Aar, Alkemade, Leimuiden, Nieuwveen, Rijnsaterwoude en Zevenhuizen.

Ten aanzien van de bestemming van het reconstructiegebied hebben de bestuursniveaus in ons land elk een eigen verantwoordelijkheid. Op rijksniveau werden de ideeën over de gewenst geachte ontwikkeling reeds vastgelegd in de "Nota Landelijke Gebieden". Volgens deze nota behoort het gebied tot de gebieden waar het ruimtelijke beleid gericht is op het bieden van ontwikkelingsmogelijkheden aan de landbouw, de natuur en andere functies (met name de recreatie). Daar het gebied tevens binnen de stedelijke invloedssfeer ligt, zal verweving van functies worden voorgestaan, evenwel met inachtneming van de indeling in zones en vrijwaring van te grote druk.

Het streekplan Zuid-Holland-Oost uit 1978 geeft aan dat voor het glastuinbouwgebied De Venen, waarvan het reconstructiegebied Roelofarendsveen deel uitmaakt, door schaalvergroting en opvolgingsdruk behoefte aan ruimte voor nieuwe bedrijven is ontstaan. Gedeeltelijk zullen de randen van de huidige tuinbouwgebieden in die behoefte kunnen voorzien. Voor het overige spreekt het streekplan zich uit voor concentratie in projectvestigingen, waartoe een aantal gebieden zijn aangemerkt. Deze gebieden zijn mede betrokken in een nader onderzoek naar hervestigingsmogelijkheden voor bedrijven die, mogelijk in het kader van de "Beschikking Reconstructie Oude Glastuinbouwgebieden", verplaatst worden.

Het bestemmingsplan landelijk gebied-oost van de gemeente Alkemade is in 1977 door G.S. goedgekeurd en geeft de gronden binnen het reconstructiegebied de bestemming "agrarische doeleinden met de subbestemming glastuinbouw".

Als lokatiegebied voor nieuw- en hervestiging van enkele tuinbouwbedrijven wordt momenteel gedacht aan een gebied van ca. 38 ha in de drooggemaakte Veender- en Lijker polder bij Nieuwe Wetering. Hier zijn momenteel al 6 tuinbouwbedrijven (waarvan 3 met kassen) gevestigd.

2. Bedrijven en arbeidskrachten

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkeling van het aantal bedrijven en het aantal arbeidskrachten. In dit verband komen ook de leeftijd van de bedrijfshoofden en de opvolgings-situatie aan de orde. De bedrijven worden onderscheiden in hoofdberoepsbedrijven en nevenbedrijven. Tevens wordt ingegaan op het bedrijfstype.

2.1 Hoofdberoeps- en nevenbedrijven en de ontwikkeling van het aantal

In totaal 175 agrarische bedrijven (groot en klein) hebben grond, of een gedeelte ervan, in het reconstructiegebied liggen. Hiervan zijn er 161 (92%) hoofdberoepsbedrijf en 14 (8%) nevenbedrijf 1). De hoofdberoepsbedrijven vormen de belangrijkste groep: op deze bedrijven is het bedrijfshoofd meer dan de helft van zijn tijd werkzaam op het eigen land- of tuinbouwbedrijf.

Tabel 2.1 Aantallen bedrijven naar beroepsgroepen

	Hoofdberoeps- bedrijven		Neven- bedrijven		Alle bedrijven	
	1978	1983	1978	1983	1978	1983
Inwonenden	173	154	12	13	185	167
Uitwonenden x)	6	7	-	1	6	8
Totaal	179	161	12	14	191	175

x) Bedrijfshoofden die buiten het reconstructiegebied wonen, maar hierin wel een gedeelte van hun grond hebben.

Van deze 175 bedrijven hebben er 167 hun grond nagenoeg, geheel in het reconstructiegebied liggen. Daarnaast zijn er 8 bedrijfshoofden meegenomen die buiten het reconstructiegebied wonen doch grond hebben in het reconstructiegebied. Het zijn op één na allen tuinders, doch slechts 3 van hen beschikten over glasopstanden in het reconstructiegebied.

1) In bijlage 1 wordt deze indeling toegelicht.

Het tempo waarin het aantal bedrijven met grond in het gebied vermindert (1,7% per jaar) wijkt niet noemenswaard af van dat voor de gemeente Alkemade en voor het landbouwgebied De Venen. In de afgelopen periode is het aantal hoofdberoepsbedrijven van 179 afgenomen tot 161, ofwel met gemiddeld 2,1% per jaar. Dat is ongeveer evenveel als in het gebied "Ter Aar" en veel minder snel dan in het gebied "Aalsmeer" (5,8%).

De reden van de vermindering van het aantal hoofdberoepsbedrijven is hier in de eerste plaats beroepsverandering van het bedrijfshoofd hoewel dit verschijnsel zich in het reconstructiegebied Ter Aar nog vaker voordoet dan in Roelofarendsveen 1). Vergeleken met beroepsbeëindiging (die in andere gebieden veelal de hoofdoorzaak is en als het natuurlijk verloop is te beschouwen), betekent dit een versneld stoppen van het bedrijf als hoofdbestaansbron. Er worden relatief weinig bedrijven na beroepsverandering voortgezet. Anderzijds worden relatief veel bedrijven bij beroepsbeëindiging door een ander voortgezet, waardoor de totale aantalsvermindering toch vrij gering is.

Tabel 2.2 Belangrijke mutaties in de bedrijfsleiding van hoofdberoepsbedrijven naar oorzaak en gevolg (1978-1983)

Mutatieoorzaak	Totaal aantal bedrijven	Aantal voortgezet als hoofdberoepsbedrijf \times)		Aantal opgeheven
Beroepsverandering	12	1	1	10
Beroepsbeëindiging	19	13 (13)	2	4
Bedr.wisseling $\times\times$)	3	1	-	2
Totaal	34	15 (13)	3	16

\times) Tussen haakjes door familieleden (hoofdzakelijk zoons), in de overige gevallen door "vreemden".

$\times\times$) Naar een bedrijf buiten het reconstructiegebied.

In de afgelopen periode verdwenen 19 hoofdberoepsbedrijven uit het gebied: 11 door beroepsverandering van (jongere) bedrijfshoofden, 6 bij beroepsbeëindiging van oudere bedrijfshoofden en 2 omdat het bedrijfshoofd een bedrijf buiten het reconstructiegebied ging voeren.

In ruim tweederde van de gevallen van beroepsbeëindiging werd het bedrijf - door een zoon - voortgezet. Dit betekent een hoog voortzettingspercentage. Hierbij speelt een rol dat de bedrijven hier in het algemeen méér gezinsbedrijf zijn dan in "Aalsmeer" en Ter Aar" 2) en de gezinnen kinderrijker.

- 1) In bijlage 1 worden de begrippen beroepsverandering en beroepsbeëindiging met betrekking tot de aantalsontwikkeling van hoofdberoepsbedrijven nader toegelicht.
- 2) Zo werken er in Aalsmeer per 100 bedrijven 34 zoons regelmatig op het bedrijf mee, in Ter Aar 16 en in Roelofarendsveen 42.

In Roelofarendsveen zijn er dus relatief veel zoons om de ouderlijke bedrijven over te nemen, anderzijds lukt het een gedeelte van de "overnemers" niet er een bestaan op te vinden. In slechts 2 gevallen werd een bedrijf dat vrijkwam door een "vreemde" voortgezet en slechts één bedrijf werd in deze periode hoofdberoepsbedrijf.

De bedrijven die verdwenen zijn waren gemiddeld kleiner dan de voortgezette bedrijven. Dit blijkt met name uit de gemiddelde arbeidsbezetting en bedrijfsoppervlakte glas (zie bijlage 2). Er zijn echter ook enkele grotere bedrijven verdwenen. Het verdwijnen of voortzetten van bedrijven is dus niet uitsluitend een kwestie van bedrijfsomvang, al speelt dit aspect een belangrijke rol. Zo zijn de door een opvolger overgenomen en voortgezette bedrijven qua oppervlakte glas gemiddeld veel groter dan de door het zittende bedrijfshoofd voortgezette bedrijven. De totale bedrijfsoppervlakte speelt hierbij een ondergeschikte rol.

Samengevat verliep de verandering van het aantal hoofdberoepsbedrijven als volgt:

-	aantal hoofdberoepsbedrijven in 1978	179
-	afgenomen met (opgeheven 16, naar nevenbedrijf 3)	-19
-	toegenomen met (gesticht 1, uit nevenbedrijf 0)	<u>+ 1</u>

Aantal hoofdberoepsbedrijven in 1983 161

Het aantal nevenbedrijven is in tegenstelling tot het aantal hoofdberoepsbedrijven iets toegenomen. Dit was landelijk ook het geval. Er werden weliswaar relatief veel nevenbedrijven opgeheven, maar er kwamen er ook relatief veel - door stichting of als voor-malig hoofdberoepsbedrijf - bij.

De verandering van het aantal nevenbedrijven kwam als volgt tot stand:

-	aantal nevenbedrijven in 1978	12
-	afgenomen met (opgeheven 5, naar hoofdberoepsbedrijf 0)	-5
-	toegenomen met (gesticht 4, uit hoofdberoepsbedrijf 3)	<u>+7</u>

Aantal nevenbedrijven in 1983 14

2.2 Het type van de bedrijven

De tuinbouw staat in dit gebied centraal. Er zijn slechts enkele bedrijven waarop dit niet zo is. Binnen de tuinbouw komt op de eerste plaats de tuinbouw onder glas. Op bijna 70% van de bedrijven komt bollentrek (het in bloei trekken van bolbloemen) voor. Op de bedrijven met bollentrek levert de bollentrek gemiddeld ruim 40% van het bedrijfsinkomen op (zie ook hoofdstuk 5). Naast de tuinbouw onder glas en de bollentrek is ook de bloementeel in de open grond van belang. Van alle bedrijven heeft ruim 80% ook buitenbloemen.

Tabel 2.3 Bedrijven naar bedrijfstype

	Aantal hoofdberoepsbedrijven		Aantal nevenbedrijven	
	1978	1983	1978	1983
Snijbloemenbedrijven en overige bloemkwekerijbedrijven	146	133	11	12
Bedr. met snijbloemen en potplant.	9	7	-	-
Potplantenbedrijven	18	16	-	-
Tuinb. bedr. zonder bloemen onder glas	3	2	1	2
Rundveebedrijven	3	3	-	-
Totaal	179	161	12	14

Bijna alle bedrijven hebben bloemisterij onder glas. De indeling in bedrijfstypen richt zich dan ook in eerste instantie hierop. Slechts 2 tuinbouwbedrijven hebben geen bloemisterij onder glas en slechts een enkel tuinbouwbedrijf heeft in het geheel geen glas.

Van de 133 snijbloemenbedrijven en overige bloemkwekerijbedrijven in 1983 kunnen er 114 beschouwd worden als snijbloemenbedrijf, 9 als opkweekbedrijf (voornamelijk chrysantenstekbedrijven) en 10 als gemengd snijbloemen/overig bloemkwekerijbedrijf.

De grootste groep bedrijven, nl. 114 ofwel 71% van alle bedrijven, wordt dus gevormd door de bedrijven die - onder glas - alleen snijbloemen telen. Een minderheid van deze bedrijven is gespecialiseerd in de bij de landbouwtellingen met name genoemde gewassen (rozen, anjers, fresia's, chrysanten, orchideeën), de meeste hebben meerdere wel en niet met name genoemde snijbloemengewassen. De specialisatie in de bloementeel is hier in het algemeen dus nog niet zo ver doorgevoerd als veelal elders het geval is. Dit is te verklaren uit de achtergrond van de meeste bedrijven: Vroeger groenteteelt in de open grond met in de winter bollentrek; daarna overgang van een veelzijdig assortiment bloementeel in de volle grond naar glas (met bollentrek).

Vrij weinig bedrijven veranderden van bedrijfstype (zie bijlage 3). Wel vonden er vele teeltwisselingen plaats binnen de groep snijbloemen- en overige bloemkwekerijbedrijven.

2.3 Arbeidskrachten en arbeidsbezetting per bedrijfstype

In 1982 waren er op de 161 hoofdberoepsbedrijven 562 regelmatig (d.w.z. meer dan 15 uur per week) meewerkende arbeidskrach-

ten werkzaam. Daarnaast waren er nog 47 arbeidskrachten onregelmatig of minder dan 15 uur per week werkzaam. De arbeidsbezetting per bedrijf is dus vrij hoog. De arbeidsbezetting is met gemiddeld 3,5 regelmatig werkzame arbeidskrachten per bedrijf ook hoger dan in Ter Aar (3,0 personen per bedrijf). Het totale aantal regelmatig werkzame arbeidskrachten is de laatste jaren met ongeveer 5% toegenomen. Deze toename betrof zowel het aantal meewerkende zoons en echtgenotes als het aantal vreemde arbeidskrachten.

Tabel 2.4 Arbeidskrachten op hoofdberoepsbedrijven

	1978			1982		
	Man- nen	Vrou- wen	To- taal	Man- nen	Vrou- wen	To- taal
Regelmatig meew. arbeidskr. meer dan 15 uur per week werkzaam						
Bedrijfshoofden	237 1)	1	238	221 1)	1	222
Echtgenotes	-	86	86	-	100	100
Meewerkende kinderen	21	3	24	39	3	42
Vreemde arbeidskrachten	<u>153</u>	<u>34</u>	<u>187</u>	<u>151</u>	<u>47</u>	<u>198</u>
Totaal	411	124	535	411	151	562
Niet-regelmatig meew. arb. krachten of minder dan 15 uur per week werkzaam						
Echtgenotes	1	18	19	-	12	12
Meewerkende kinderen	5	2	7	1	4	5
Overigen	<u>15</u>	<u>7</u>	<u>22</u>	<u>12</u>	<u>18</u>	<u>30</u>
Totaal	21	27	48	13	34	47

1) Waarvan in beide jaren 29 zoons.

Afgezien van losse arbeidskrachten en meewerkende echtgenotes is 34% van de bedrijven éénmansbedrijf, 31% tweemansbedrijf en 35% drie of meermansbedrijf.

De arbeidsbezetting per bedrijf is het hoogst op de bedrijven met alleen "overige" bloemkwekerij (waaronder veel opkweek- en stekbedrijven zitten). Het laagst is de arbeidsbezetting op de snijbloemenbedrijven.

De arbeidsbezetting per are glas is ook op de bedrijven met "overige" bloemkwekerij het hoogst. Hier is per 9 are glas 1 arbeidskracht nodig. Bij de andere bedrijfstypen kan 1 arbeidskracht 11 à 13 are glasteelt verzorgen. In tabel 2.5 is een en ander nader weergegeven.

Tabel 2.5 Arbeidsbezetting per type en per are glas

	Arbeidsjaareenheden 1)		Areaal glas per bedrijf (1983) in ares	
	per gemiddeld bedrijf			
	AJE per type	are glas per AJE (1983)		
	1978	1983		
Snijbloemenbedrijf		2,97	13	38
Bedr. met snijbl. en ov.bl.kw. }	3,15	4,30	3,36	11
Bedr. met alleen "ov" bloemkw. }		7,30		
Bedr. met snijbl. en potplanten	3,33	5,42	11	56
Potplantenbedrijf	4,13	4,93	9	67
Tuinb.bedr. zonder bloemen onder glas	1,66	2,00	.	30
Rundveebedrijven	1,66	1,75	.	.
Totaal	3,11	3,56	12	44

- 1) Eén arbeidsjaareenheid (AJE) is de hoeveelheid werk die één regelmatig werkzame arbeidskracht in één jaar verricht. De niet regelmatig werkzame of minder dan 15 uur per week werkzame arbeidskrachten zijn op 0,25 AJE gesteld.

Het gemiddeld areaal glas per arbeidsjaareenheid is het afgelopen jaar gestegen van 11,2 are in 1978 tot 12,1 are in 1983.

In vergelijking met Ter Aar kan opgemerkt worden dat in Roelofarendsveen de potplantenteelt i.h.a. minder arbeidsintensief is. (Dit hangt samen met het meer voorkomen van bloeiende- en perkplanten in Roelofarendsveen, welke arbeidsintensiever zijn). De andere bloemisterijsectoren daarentegen zijn in Roelofarendsveen juist intensiever. (Dit hangt samen met het feit dat er in Roelofarendsveen minder jaarrondeelten zijn. Daardoor zijn er meer teeltwisselingen hetgeen meer arbeid vraagt). Gemiddeld genomen is echter in beide gebieden de arbeidsintensiteit even hoog met 12 are glas per arbeidsjaareenheid.

Wel is het areaal glas per bedrijf en zodoende ook de arbeidsbezetting per bedrijf in Roelofarendsveen hoger dan in Ter Aar, nl. 10%.

2.4 Leeftijd van de bedrijfshoofden en bedrijfsopvolging

Het percentage jongere bedrijfshoofden is vrij hoog. Jonger dan 50 jaar is 61% van de bedrijfshoofden (in "Ter Aar" is dit 63%). In de afgelopen periode is dit percentage echter iets ge-

daald, mede als gevolg van vrij veel gevallen van beroepsverandering van jongere bedrijfshoofden.

Tabel 2.6 Leeftijdsopbouw en opvolgingssituatie

Leeftijd	Bedrijfshoofden 1)				Aantal bedrijfshoofden van minsten 50 jaar in 1983		
	1978		1983		met opvolger 2)	opvolging onbekend	zonder opvolger
	aan-tal	%	aan-tal	%			
tot 40 jaar	71	40	55	34			
40 - 50 jaar	49	27	43	27			
50 - 60 jaar	41	23	40	25	24 (10)	8	8
60 jaar e.o.	18	10	23	14	14 (9)	-	9
Totaal	179	100	161	100	38 (19)	8	17

1) Of oudste bij meerdere bedrijfshoofden op één bedrijf.

2) Tussen haakjes waarvan met meer dan één opvolger.

Relatief veel oudere bedrijfshoofden hebben voor hun bedrijf een opvolger in de eigen familiekring. Van de bedrijfshoofden van minstens 50 jaar heeft 60% een opvolger, meestal een zoon. De helft van deze bedrijfshoofden heeft zelfs meerdere opvolgers voor het bedrijf. Wanneer bovendien een gedeelte van de bedrijven waarop de opvolging nu onzeker is wordt meegerekend heeft 69% een opvolger. In Ter Aar is dit 52% en in Aalsmeer 59%. In de afgelopen periode werd 68% van de oudere bedrijfshoofden die hun beroep beëindigd hebben door een zoon opgevolgd. Het lijkt er dus op dat het opvolgingspercentage hetzelfde blijft.

Naar bedrijfstype bezien loopt de leeftijdsopbouw en het percentage oudere bedrijfshoofden zonder opvolger, met uitzondering van de tuinbouwbedrijven zonder bloemen onder glas, slechts weinig uiteen. Deze enkele tuinders zonder bloemen onder glas zijn oudere bedrijfshoofden zonder een opvolger. Geen enkel jonger bedrijfshoofd of ouder bedrijfshoofd met een opvolger kiest dus voor dit type bedrijf.

3. Cultuurgrond en cultuurtechnische omstandigheden

3.1 De oppervlakte van hoofdberoeps- en nevenbedrijven

In 1983 bedroeg de totale bedrijfsoppervlakte (d.i. cultuurgrond plus erven, bebouwing en sloten) van alle bedrijven, die grond in het reconstructiegebied hadden, 252 ha. De totale oppervlakte cultuurgrond van deze bedrijven in kadastrale maat bedraagt 236 ha en de oppervlakte cultuurgrond in gemeten maat 198 ha. De 54 ha verschil in kadastrale en gemeten maat betreft vooral water). In het vervolg wordt tenzij nadrukkelijk anders vermeld - de oppervlakte in gemeten maat in beschouwing genomen. Van deze oppervlakte hebben de hoofdberoepsbedrijven 96% ofwel 190 ha in gebruik. In de afgelopen jaren is de oppervlakte cultuurgrond van de hoofdberoepsbedrijven praktisch gelijk gebleven. Ook naar deelgebieden is hierin weinig verandering geweest.

Tabel 3.1 Cultuurgrond van hoofdberoeps- en nevenbedrijven in ha

	Hoofdberoeps- bedrijven		Neven- bedrijven		Alle bedrijven	
	1978	1983	1978	1983	1978	1983
Inwonenden	169	170	4	4	173	174
Uitwonenden	20	20	-	4	20	24
Totaal	189	190	4	8	193	198

M.b.t. de oppervlakte cultuurgrond moet wel in beschouwing genomen worden het feit dat van de 24 ha cultuurgrond die de uitwonenden in gebruik hebben slechts 3 ha in het reconstructiegebied ligt (21 ha van deze uitwonenden ligt dus buiten het reconstructiegebied). Daarnaast hebben in het reconstructiegebied wonende bedrijfshoofden eveneens 21 ha in gebruik buiten het reconstructiegebied. De grond buiten het reconstructiegebied betreft bijna allemaal grasland in gebruik bij 3 rundveebedrijven, waarvan er 2 in het reconstructiegebied hun bedrijfsgebouw hebben. Van de 198 ha cultuurgrond, die in tabel 3.1 weergegeven is ligt dus 156 ha echt in het reconstructiegebied.

Volgens de cultuurtechnische inventarisatie van het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding bedraagt de totale oppervlakte van het reconstructiegebied 277 ha. De totale oppervlakte cultuurgrond gemeten maat in het reconstructiegebied betreft, zoals hierboven uiteengezet, totaal 156 ha. Het verschil van 121 ha betreft o.m. bebouwing, erven, waterlopen, kavelsloten, kavelpaden, openbare wegen, wegbermen etc.

Tabel 3.2 Oppervlakte (ha) cultuurgrond per bedrijfstype (hoofdberoepsbedrijven)

Bedrijfstype	Ha cultuurgrond			
	Totaal		Gemidd. per bedr.	
	1978	1983	1978	1983
Snijbloemenbedrijven		110		0,96
Bedr. met snijbl. en ov. bl. } 132		11	0,90	1,10
Bedr. m. alleen "ov"bloemkw. }		14		1,56
Bedr. m. snijbl. en potpl. } 10		8	1,11	1,14
Potplantenbedrijven	13	14	0,72	0,93
Tb.bedr. zonder bl.o.glas	4	1	1,33	0,50
Rundveebedrijven	30	32	10,00	10,67
Alle bedrijven	189	190	1,06	1,18
Alle tuinbouwbedrijven	159	158	0,90	1,00

De snijbloemenbedrijven zijn gemiddeld 96 are groot. Aanzienlijk groter zijn de bedrijven met alleen "overige" bloemkwekerij onder glas (156 are). Het gemiddelde van alle tuinbouwbedrijven is 100 are. Vergeleken met vijf jaar geleden (90 are) betekent dit enige toename van de gemiddelde bedrijfsoppervlakte, al is de oppervlakte van het gros van de bedrijven onveranderd gebleven.

De bedrijfsoppervlakte van de tuinbouwbedrijven loopt sterk uiteen.

Tabel 3.3 Grootte van de tuinbouwbedrijven onder de hoofdberoepsbedrijven in 1983

Tuinbouwbedrijven	Aantal bedr. met .. are cultuurgrond							Totaal aan tal
	tot 50	50-70	70-100	100-150	150-200	200-500	500-700	
Snijbloemen	19	24	34	24	10	1	2	114
Snijbloemen + potpl.	2	-	2	1	-	2	-	7
Snijbloemen + ov.bl.	-	1	6	1	1	1	-	10
Potplaten	2	5	6	-	-	3	-	16
Alleen "ov" bl.	-	4	-	1	1	3	-	9
Zonder bl.o. glas	1	-	1	-	-	-	-	2
Totaal	24	34	49	27	12	10	2	158
Waarvan uitwonenden	1	-	3	1	1	-	-	.6

Tweederde van de tuinbouwbedrijven is kleiner dan 1 ha (ruim eenderde is zelfs kleiner dan 70 are). Het aantal tuinbouwbedrijven van minstens 2 ha is slechts 12 (8%). De norm van 2 ha wordt genoemd omdat dit volgens de huidige inzichten de ideale grootte van een bedrijfskavel zou zijn voor een bedrijf dat zich op glas-tuinbouw richt. Hierbij is niet alleen de grote van de kavel van belang, doch ook de lengte-breedte verhouding. Een (nagenoeg) vierkante vorm van de kavel is gewenst uit oogpunt van een bouwwijze van de kas die minimale energieverliezen oplevert (zie ook hoofdstuk 3.3).

3.2 Het grondverkeer

Ten aanzien van het grondverkeer in de periode 1978-1983 valt het volgende te constateren:

1. Er gaat weinig cultuurgrond verloren;
2. Er worden weinig bedrijven opgeheven. Dit heeft tot gevolg dat de mogelijkheden het bedrijf te vergroten met een aanliggend bedrijf (en er één kavel van te maken) gering zijn. Dit heeft tot gevolg dat verreweg de meeste bedrijven dezelfde (te kleine) bedrijfsoppervlakte houden; niettemin heeft dit feit een aantal bedrijfshoofden niet kunnen weerhouden om meer glas te zetten.
3. Het bedrijf vergroten met grond die elders ligt, komt weinig voor. Zo het al gebeurt, heeft men wel méér grond maar ook meer versnippering. Het zou een aanloop kunnen zijn tot concentratie van het bedrijf op de kavel elders. Deze moet hiervoor wel groot genoeg en gunstig gelegen zijn;
4. Slechts enkele bedrijfshoofden hebben hun bedrijf hier geheel opgeheven om zich elders te hervestigen.

Gezien de geringe oppervlakte cultuurgrond van het gebied, gaat het bij het grondverkeer in absolute zijn om luttele hectaren.

In de periode 1978-1983 zijn 21 bij het gebied betrokken bedrijven (in alle beroepsgroepen, groot en klein) opgeheven. Deze bedrijven besloegen in 1978 in totaal 13 ha. Daarnaast zijn 40 bedrijven in deze periode weliswaar voortgezet, maar in minder of meerdere mate verkleind (in totaal met 12 ha, waarvan 8 ha van gecontinueerde hoofdberoepsbedrijven). Te zamen betekent dit het vrijkomen van 25 ha 1).

Ongeveer dezelfde oppervlakte is gecontinueerde hoofdberoepsbedrijven ten goede gekomen 2); waarvan dus ongeveer de helft door andere gecontinueerde bedrijven is afgestaan. De gemiddelde bedrijfsoppervlakte is dan ook maar weinig toegenomen.

- 1) Verkleiningen en vergrotingen van bedrijven zijn afgeleid van het verschil tussen de geregistreeerde oppervlakte cultuurgrond in de peiljaren.
- 2) Nieuwe bedrijven (hoofdzakelijk nevenbedrijven) hebben ca. 5 ha in beslag genomen.

Tabel 3.4 Bedrijfsoppervlakte - en mutaties daarin - van de tuinbouwbedrijven onder de hoofdberoepsbedrijven

Bedrijfs- oppervlakte volgens metelling in gemeten maat	1978		Gecontinueerde bedrijven in de periode 1978-1983												1983		
	alle bedrij- ven	sindsdien alle bedrij- ven	verdw- nen	geble- ven	verkleind met are	niet of vergroot met are	tot 10	10- 20	20- 30	30- 50	50- 70	70 e.m.	tot.in ares aan be- drij- ven	verklei- vergro- tingen	
tot 50 are	35	8	27	-	-	-	15	3	5	2	1	1	1	-	442	24	
50 - 70 are	39	3	36	-	-	1	3	22	4	1	3	2	-	62	312	34	
70 - 100 are	46	2	44	-	-	3	2	6	27	3	-	1	-	235	361	49	
100 - 150 are	36	4	32	-	1	1	5	3	18	-	1	1	-	270	262	27	
150 - 200 are	12	1	11	-	-	-	-	7	1	1	-	-	-	-	713 1)	12	
200 e.m. are	8	1	7	1	1	-	-	3	-	-	-	-	1	161	178	12	
Totaal	176	19	157	1	2	4	8	12	92	11	7	7	4	9	728	2268	158

1) Waaronder een geval van samenvoeging van twee bedrijven.

De verkleining van gecontinueerde hoofdberoepsbedrijven (met te zamen 8 ha) had om uiteenlopende redenen plaats. Soms bleef het weliswaar hoofdberoepsbedrijf maar is men op het bedrijf begonnen met grond af te stoten. In minstens zoveel gevallen echter is de continuïteit van de verkleinde bedrijven niet in het geding. Meestal ging het om geringe verkleiningen van de bedrijfsoppervlakte (zie tabel 3.4). Vooral bij de geringe mutaties (zowel vergrotingen als verkleiningen) is de kans groot dat het om verhuren en bijhuren voor één opengrondsteelt (seizoen) gaat en om minder exacte registratie mede in verband met braakland, m.a.w. niet altijd om "echt" grondverkeer.

3.3 De verkaveling

In deze paragraaf wordt gebruik gemaakt van gegevens, die ontleend zijn aan de cultuurtechnische inventarisatie van het ICW.

Voor bedrijven met glas is het niet alleen belangrijk dat de (huis)kavel niet te klein is en voldoende ruimte biedt voor een verdere uitbreiding van het glasareaal, maar ook dat de kavel een gunstige lengte-breedteverhouding heeft. De produktiviteit van kapitaal, energie en arbeid is gemiddeld immers hoger per m² glasoppervlakte naarmate het bedrijf groter is en naarmate de perceelsvorm gunstiger is. Dit evenwel tot een zeker maximum (ongeveer 1,5 ha glas).

Tabel 3.5 Verkaveling en grootte 1) van de bedrijven met glas in het reconstructiegebied in 1983

Hoofdberoeps- bedrijven	Aantal bedrijven			
	to- taal	met één kavel 2)	met meerdere kavels	
			alleen in	in en buiten
			het reconstructiegebied	
tot 50 are	24	24	-	-
50 - 75 are	50	47	3	-
75 - 100 are	32	27	4	1
100 - 150 are	27	24	3	-
150 e.m. are	23	5	13	5
Totaal	156	127	23	6

- 1) Cultuurgrond in gemeten maat.
- 2) Uiteraard in het reconstructiegebied.

Het merendeel van de bedrijven heeft één kavel. De wat grotere bedrijven hebben vaak meerdere kavels. Deze bedrijven is het dus kennelijk niet gelukt hun grootte te bereiken door een naastgelegen kavel aan de eigen kavel toe te voegen.

Een tweede kavel kan bij voldoende grootte en een gunstige kavelvorm de mogelijkheid bieden het bedrijf op deze kavel uit te breiden en volledig te concentreren. Dit geldt zowel voor een tweede kavel in het reconstructiegebied als daar buiten. Opvallend weinig bedrijven hebben echter ook een kavel buiten het reconstructiegebied. Dit is in verband met de afstand ook een weinig aantrekkelijk perspectief. Wel hebben in de afgelopen periode 3 tuinders uit het gebied zich elders hervestigd en heeft een enkel bedrijf met grond in het gebied alleen glas elders.

De tweede kavel (enkeligen hebben er nog meer) in het reconstructiegebied is evenwel ook meestal niet optimaal (zie bijlage 4), te meer daar de oppervlakte van de grootste kavel hier in kadastrale maat is uitgedrukt en de beteelbare oppervlakte dus kleiner is.

De oudere bedrijfshoofden met opvolger hebben de grootste kavels. Van hen heeft ruim twee derde een grootste kavel die groter is dan 1 ha. Vervolgens hebben de jongere bedrijfshoofden de grootste kavels. De oudere bedrijfshoofden zonder opvolger hebben de kleinste kavels.

Tabel 3.6 Grootte 1) van de - grootste - kavel met glas in het reconstructiegebied in 1983

Hoofdberoeps- bedrijven met glas	Aantal bedrijven met (grootte) kavel					
	to- taal	tot 0,5 ha	0,5-0,75 ha	0,75-1 ha	1-1,5 ha	1,5 e.m. ha
Bedrijfshoofden						
jonger dan 50 jr.	94	9	19	22	35	9
Ouderen met opv.	38	-	3	8	19	8
Ov. ouderen	24	2	9	8	4	1
Totaal	156	11	31	38	58	18

1) In kadastrale maat.

In totaal is bij 138 van de 156 hoofdberoepsbedrijven (88%) de kavel met glas (of de grootste kavel met glas) in het reconstructiegebied kadastraal kleiner dan 1,5 ha, van 80 (de helft) reeds kleiner dan 1 ha. De norm van een kavel van minstens 1,5 ha is gehanteerd omdat bij nieuwe vestigingen van glastuinbouwbedrijven wordt gedacht aan een kavel van 1 à 2 ha, en een ideale grootte

van 2 ha (met een glasoppervlakte van ca. 1,5 ha) 1). Deze - optimale - normen moeten vanzelfsprekend met de nodige reserve worden beschouwd, ze houden bijvoorbeeld geen rekening met een plaatselijk afwijkende bedrijfsstructuur en waterhuishouding. Met name de bedrijfsstructuur in Roelofarendsveen met zeer veel bollentrek is nogal sterk afwijkend van het landelijke glastuinbouwbeeld.

De kavels in het gebied worden gekenmerkt door een lange smalle vorm; zij zijn omgeven door sloten en vaarten. Op de voorste gedeelten van de kavels komt de glasopstand voor; de achterste gedeelten worden veelal gebruikt voor bloemisterij in de volle grond. De veelal ongunstige lengte-breedteverhouding van de kavels is een grote handicap voor een optimale bedrijfsvoering. Dit omdat er geen optimale kassen op deze kavels gezet kunnen worden. De ideale verhouding voor glas is uit energie-oogpunt 1:1, aanvaardbaar is 1,8:1. Van de kavels waarop het glas staat mag de lengte en de breedte dan ook iets meer uiteenlopen. Voordelen van de meer vierkante vorm van glaspercelen zijn: lagere bouwkosten, efficiëntere benutting van de beteelbare grond, besparing op de lengte van het intern transportpad, besparing op arbeidskosten, prettiger werk en lagere energiekosten.

Een grote rechthoekige kas heeft een veel kleiner percentage geveloppervlakte dan een kleine lange smalle kas. Daardoor is het warmteverlies van deze kleine smalle kas veel hoger. Bij veel wind is het verlies aan warmte in de lange smalle kas nog hoger.

Zo is bijvoorbeeld te berekenen dat bij een rechthoekige kas van 100m x 100m x 2,5m de geveloppervlakte 9% van de totale glasoppervlakte is. Bij een lange smalle kas van b.v. 30m x 120m x 2,5m is de geveloppervlakte reeds 16% van de totale glasoppervlakte.

Tabel 3.7 Kavelbreedte en -vorm in het reconstructiegebied in 1983

Grootte x) kavel (of grootste kavel) met glas	Aantal hoofdberoepsbedrijven met glas				
	to- taal	met regelmatig gevormde kavel van ...m.breedte			kavelbreedte onbekend i.v.m. onregelmatige kavelvorm
		tot 40	40-60	60-80	
tot 0,75 ha	42	20	2	-	20
0,75 - 1,5 ha	96	6	15	1	74
1,5 e.m. ha	18	-	-	-	18
Totaal	156	26	17	1	112

x) In kadastrale maat.

- 1) Bron: Nota "Aspecten bij de planning van glastuinbouwbedrijven met name de lengte-breedteverhouding van de glaspercelen" van J. Oosthoek (afdeling Planologie van het Consultantschap voor de Tuinbouw te Naaldwijk); 1983. In deze nota wordt het verschil tussen groentebedrijven en bloemenbedrijven niet groot genoeg geacht om verschillende normen te hanteren.

Het gebied kent overwegend onregelmatig gevormde kavels (onregelmatig wil hier zeggen dat de tegenover elkaar liggende zijden van een trapezium meer dan 10% in lengte verschillen). De kavels die wel regelmatig gevormd zijn, zijn bijna alle smal tot zeer smal. De situatie m.b.t de kavelbreedte is ongunstiger dan landelijk en gemiddeld in het landbouwgebied De Venen. Zo heeft landelijk gezien 56% van de glastuinbouwbedrijven een kavel met glas die breder is dan 60 m. In De Venen heeft een kwart van de bedrijven een kavel van meer dan 60 m. breedte. Regelmatig gevormde kavels met een breedte van 80 meter, wat uit een lengte-breedteverhouding van het glas van 1,8:1 en een kavelgrootte van ca. 1,5 ha volgt, zijn er in Roelofarendsveen in het geheel niet.

3.4 Ontsluiting en waterhuishouding

Ten gevolge van schaalvergroting en specialisatie vindt de aan- en afvoer van hulpstoffen en produkten steeds frequenter en in grotere hoeveelheden plaats. Het is dan ook noodzakelijk dat elk bedrijf zowel een goede externe als een goede interne ontsluiting heeft.

De externe ontsluiting is goed. Dit is vooral te danken aan de ruilverkaveling welke hier in 1967 is voltooid. Vóór deze ruilverkaveling was het een vaargebied. Bij de ruilverkaveling werden sloten gedempt, kavels aaneengelegd en uitgeruild, verharde wegen aangelegd en de waterbeheersing verbeterd.

De interne ontsluiting is slecht. Volgens het "Advies ex artikel 6 van de Beschikking Reconstructie Oude Glastuinbouwgebieden voor het reconstructiegebied Roelofarendsveen" is het merendeel van de glasopstanden op 73% van de bedrijven niet over verharde paden bereikbaar en heeft 95% van de bedrijven in de kassen geen betonpad van meer dan 1,5 meter breedte.

De waterhuishouding is in het algemeen gunstig. Ruim viervijfde van de bedrijven heeft een gemiddelde slootwaterstand tussen 40 en 80 centimeter beneden het maaiveld. Ongeveer eenvijfde van de bedrijven heeft een gemiddelde slootwaterstand minder dan 40 centimeter beneden het maaiveld, wat indien geen onderbemaling wordt toegepast een beperkende factor in de teeltkeuze is. Verreweg de meeste bedrijven hebben een gesloten drainagesysteem met bemaling.

3.5 Ouderdom van de kassen

Naast de kavelgrootte en -vorm, waterhuishouding en de ontsluiting is ook de leeftijd van de kas van belang. Hoe jonger de kas des te efficiënter meestal de verschillende produktiemiddelen (arbeid, energie e.d) en de lichtinval aangewend worden.

Van belang is hierbij vooral hoe efficiënt de benodigde warmte voor de kas gebruikt wordt. Een lange, smalle ijzeren slecht geïsoleerde oude kas gebruikt wel dubbel zo veel gas per m² dan

een moderne rechthoekige goed geïsoleerde aluminium kas. Afhankelijk van de desbetreffende teelt levert een moderne kas dus flinke gasbesparingen op. Zo bedroeg het normatief gasverbruik per gewas in 1978 op jaarbasis (landelijke normen) b.v. 15 m³ per m² voor duizendschoon, 33 m³ voor fresia's, 43 m³ voor alstroemeria, 65 m³ voor chrysanten en 70 m³/m² voor rozen en orchideeën. In 1980 zat het werkelijk gebruik hier reeds 5 à 10% onder. Gemiddeld werd over alle snijbloemen in 1980 ca. 43 m³/m² gebruikt. Door de vele energiebesparende maatregelen zit momenteel het werkelijke gasverbruik afhankelijk van het desbetreffende gewas ca. 20 tot 40% onder de normen van 1978. (Voor rozen moet tegenwoordig b.v. 40 à 45 m³ gas per m² voldoende zijn).

Van belang om energiebesparing te kunnen realiseren in oude kassen is vooral de mogelijkheid om beweegbare energieschermen in de kas te kunnen monteren. Afhankelijk van het soort scherm kan dit een energiebesparing opleveren van 20 tot 35% van het totale gasverbruik. In vele oude kassen is de dakhoogte veelal te laag om schermen aan te brengen. De nokhoogte moet minimaal 2,5 m. zijn wil men een scherm aan kunnen brengen. In Roelofarendsveen heeft slechts 39% van de glasarealen een nokhoogte van 2,4 m. of hoger.

Van het areaal kassen in Roelofarendsveen is 34% jonger dan 10 jaar (in Ter Aar is dit 30% en in Aalsmeer 17%. Men heeft in Roelofarendsveen gemiddeld 4,1 glaspercelen per bedrijf. In Ter Aar heeft men gemiddeld 3,3 en in Aalsmeer 4,4 glaspercelen per bedrijf.

Tabel 3.8 Ouderdom van de glaspercelen in 1983

Ouderdom	Glaspercelen 1)		Glasarealen	
	Aantal	Percentage	Ha	Percentage
0 - 15 jaar	78	11	12,25	17
5 - 10 jaar	66	9	11,40	16
10 - 15 jaar	101	14	} 45	} 66
15 jaar en ouder	464	66		
Totaal	709	100	69	100

1) Zie voor definitie van glasperceel: bijlage 1.

Op 40% van de bedrijven met glas is er op de grootste kavel een glasperceel aanwezig dat jonger is dan 5 jaar (in Ter Aar is dit 20%). In het algemeen is dus de leeftijdssituatie van de glaspercelen in Roelofarendsveen gunstiger dan die in Ter Aar en Aalsmeer. Vergeleken met de landelijke situatie en de gemiddelde situatie in het landbouwgebied De Venen zijn de glaspercelen in Roelofarendsveen echter oud (zie tabel 3.9).

Tabel 3.9 Ouderdom van de glaspercelen in Roelofarendsveen in vergelijking met het landbouwgebied De Venen en Nederland

Ouderdom 1)	Percentage aantal glaspercelen			Perc. m.b.t. areaal glaspercelen		
	Roelof-arendsveen	De Venen	Neder-land	Roelof-arendsveen	De Venen	Neder-land
0 - 7 jaar	11	29	39	18	31	48
7 - 12 jaar	9	18	23	16	18	21
12 - 17 jaar	14	35	28	}66	40	25
17 jaar en ouder	66	19	10		11	5
Totaal	100	100	100	100	100	100

Bron: Voor de gegevens van De Venen en Nederland: CBS-Structuur-enquête glastuinbouwbedrijven 1983/84.

Voor de gegevens van Roelofarendsveen: ICW-cultuurtechnische inventarisatie.

- 1) Voor de ouderdom van de percelen in Roelofarendsveen gelden de leeftijds grenzen 0-5, 5-10, 10-15 en 15 jaar en ouder.

Hoe de leeftijdssituatie van de kassen is naar kavelgrootte en -breedte, kapbreedte e.d. op de grootste kavel is nader weergegeven in bijlage 7. De hoogste percentages oudste glaspercelen komen voor op de bedrijven waar het bedrijfshoofd ouder dan 50 jaar is en geen opvolger heeft.

4. De produktietakken

In dit hoofdstuk komen de produktietakken aan de orde. De voornaamste produktietak is de bloemisterij onder glas. In de tweede plaats komt in dit gebied de bollentrek (dat is in het bloei trekken van bolbloemen). In de derde plaats is de bloementeelt in de open grond van belang. Daarnaast komt wat teelt van vaste planten en van bollen voor. Ook is er enige rundveehouderij. Akkerbouw en intensieve veehouderij komen in dit gebied niet voor.

Het is gebruikelijk de produktieomvang in standaardbedrijfs-eenheden 1) te meten aan de hand van de, bij de landbouwtellingen in mei, geregistreerde gewassen, gewassengroepen en diersoorten. Deze tellingen schieten hier echter te kort om exact de produktieomvang vast te stellen. Zo wordt de bollentrek (in de winterperiode) in het geheel niet geregistreerd en worden grote aantallen gewassen met een verschillende arbeidsintensiteit als één groep geregistreerd 2). Dit betekent dat de omvang van de bedrijven in sbe niet nauwkeurig kan worden vastgesteld.

4.1 Grondgebruik en produktiesamenstelling

De gebruikers van cultuurgrond in het gebied hadden in 1983 te zamen 198 ha cultuurgrond. Hiervan was 36% glastuinbouw en in totaal (wanneer we ook het braakland meetellen) 81% tuinland 3). De resterende grond is grasland.

De hoofdberoepsbedrijven hadden in 1983 153 ha tuinbouwgrond, waarvan 44% glastuinbouw betrof. Van alle glastuinbouwbedrijven heeft 84% ook tuinbouw in de open grond. Dit betreft voornamelijk buitenbloementeelt. Daarnaast komt op circa de helft van de bedrijven bollentrek voor.

De oppervlakte glastuinbouw is de laatste jaren met ongeveer 8 ha toegenomen. Voorts nam de bollenteelt iets af en de teelt van vaste planten iets toe. De produktieomvang van de tuinbouw (exclusief de bollentrek) is in de afgelopen periode met een derde toege-

- 1) Zie voor een toelichting op het gebruik van sbe bijlage 1.
- 2) Zo loopt het arbeidsverbruik per 100 m² in uren uiteen van 13 voor pioenen en rhodanthe, 28 voor de troschrysanthe tot 44 voor campanula.

Bron: "Enkele economische aspecten van de zomerbloementeelt in de volle grond"; Interne LEI-Nota (ing. C.J.M. Vernooij), juni '83.

- 3) Het bij de landbouwtellingen in mei geregistreerde braakland wordt hier beschouwd als tijdelijk niet in gebruik zijnde tuinland. Onder tuinland wordt verstaan de totale oppervlakte van de bij landbouwtellingen geregistreerde tuinbouwgewassen.

Tabel 4.1 Het grondgebruik (arealen in ha) in de deelgebieden

Hoofdberoeps- bedrijven:	Totaal		Glas- areaal		Opengr. tuinbouw (incl. braakland)		Gras- land	
	1978	1983	1978	1983	1978	1983	1978	1983
West	145	146	50	58	76	68	19	20
Oost	24	24	8	8	15	14	1	2
Uitwonenden	20	20	2	2	4	3	14	15
Totaal	189	190	60	68	95	85	34	37
Nevenbedrijven	4	8	1	1	3	7	-	-
Alle bedrijven	193	198	61	69	98	92	34	37

Tabel 4.2 Het grondgebruik van de hoofdberoepsbedrijven

	1978	1983
Aantal rundveebedrijven	3	3
Areaal grasland (ha)	34	37 1)
Aantal hoofdberoepstuinbouwbedrijven	176	158
Aantal hoofdberoepsbedrijven met glastuinb.	174	157
Aantal hoofdberoepsbedrijven met open- grondstuinbouw	148	132
Areaal tuinbouw inclusief braakland (ha)	155	153
Areaal glastuinbouw (ha)	60	68
Areaal braakland	34	21 2)
Areaal opengrondstuinbouw (geregistreerde ha)	61	64
- waarvan bloementeelt	45	54
- " bloembollen	12	4,5
- " teelt van vaste planten	4	5,5

- 1) Hiervan ligt slechts ca. 1 ha in het reconstructiegebied.
- 2) Dit wordt later in het jaar praktisch volledig gebruikt voor de bloementeelt in de open grond.

nomen. Dit betreft vooral de glastuinbouw. Dit betekent dat de tuinbouw in deze jaren intensiever is geworden. De groei werd voor ruim één derde veroorzaakt door de toename van het glasareaal en voor bijna tweederde door een hogere intensiteit van het grondgebruik; dit betreft voornamelijk intensievere glasteelten; de tuinbouw in de open grond werd ca. 10% intensiever).

Bijna alle tuinders in het reconstructiegebied zetten hun produkten af op de veiling EMM (Eendracht Maakt Macht) te Roelofarendsveen. Vorig jaar behaalde deze veiling een omzet van bijna 40 miljoen gulden. Het aangeboden sortiment op de veiling is vrij divers. Alleen van enkele gewassen wordt te weinig aangeboden (b.v. gerbera's en jaarrond-chrysanthen).

Naast het directe veilinggebeuren heeft deze veiling verder voor de telers een sociaal-maatschappelijke betekenis. Het is een bindend element voor de streek. Men komt elkaar daar tegen en men blijft zo goed op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen m.b.t. de teelt, voorlichting, prijsontwikkeling en afzet van de diverse bloemisterijprodukten.

4.2 De bloemisterij onder glas

De glastuinbouw in het reconstructiegebied betreft bijna uitsluitend bloemisterijprodukten. Ook in 1978 was dit reeds zo.

De groei van het areaal glas in het gebied bedroeg de afgelopen jaren 12%, dat is het dubbele van de groei van de oppervlakte glas in de regio en in het landbouwgebied De Venen.

Door de toename van het totale areaal glas en de afname van het totale aantal bedrijven met glas is de gemiddelde oppervlakte glas per hoofdberoepstuinbouwbedrijf met glas toegenomen van 34 are in 1978 tot 43 are in 1983.

Een beeld van de spreiding in de bedrijfsarealen glas geeft tabel 4.3.

Tabel 4.3 Spreiding in de bedrijfsarealen glas van hoofdberoepsbedrijven in 1983

Bedrijfstypen en deelgebieden	Aantal bedr. met ... are glas							Gem.per bedr.	
	tot 20	20- 30	30- 50	50- 70	70- 100	100 e.m.	to- taal	ares glas	tot.ares ¹⁾ tuinland
Snijbloemen	29	22	33	22	3	5	114	38	90
Snijbloemen + potpl.	-	2	2	1	1	1	7	59	111
Snijbl. + ov. bl.	2	2	3	2	-	1	10	52	114
Potplanten	2	3	4	4	1	2	16	56	103
Alleen "ov" bl.	1	-	1	4	2	1	9	67	153
Zonder bl.o.g.l.	-	-	1	-	-	-	1	30	97
Totaal	34	29	44	33	7	10	157	43	97
W.v. uitwonenden	2	-	1	3	-	-	6	39	89

1) Inclusief braakland.

Tabel 4.4 Glasareaal - en mutaties daarin - van de hoofdberoepsbedrijven

Glasareaal volgens meitelling	1978 alle bedrij- ven	1978: sindsdien verdwe- nen ven	1978: sindsdien geble- ven ven	Gecontinueerde bedrijven in de periode 1978-1983						1983: alle bedrij- ven 1)		
				Verkleind met are		(ongeveer) vergroot met are		gelijk gebleven				
				30- 50	20- 30	10- 20	10- 20	20- 40	40- 50	50- 70	70 e.m.	
geen of tot 10 are	12	6	6	-	-	-	-	-	-	-	8	
10 - 20 are	40	5	35	-	-	-	6	1	-	-	27 1)	
20 - 30 are	36	2	34	-	-	-	21	9	4	-	29	
30 - 50 are	51	5	46	-	1	4	23	12	5	-	44	
50 - 70 are	23	1	22	1	1	-	17	-	1	1	33	
70 - 100 are	9	-	9	1	1	-	3	1	1	1	7	
100 e.m. are	5	-	5	-	-	-	-	1	-	1	2 10	
Totaal	176	19	157	2	3	4	98	29	12	3	4	2 158 1)

1) Inclusief 1 nieuw bedrijf.

Er is een grote spreiding in de bedrijfsarealen glas, ook onder de bedrijven van hetzelfde type. Van de 157 hoofdberoeps-bedrijven met glas in 1983 had 40% minder dan 30 are glas, 28% van 30 tot 50 are glas, 26% van 50 tot 100 are glas en 6% 1 ha of meer glas. Van de 10 bedrijven met minstens 1 ha glas heeft de helft minstens 1,5 ha glas.

Er zijn naast bedrijven met veel glas, relatief veel bedrijven met een geringe oppervlakte glas. Zeker als gesteld wordt dat men bij de start van een nieuw bloemisterijbedrijf moet streven naar een eerste aanzet van 6000-9000 m² glas 1) en men bij het stichten van nieuwe glastuinbouwbedrijven moet uitgaan van een bedrijfsoppervlakte van 1 à 2 ha. Voorts is het zo dat de bedrijfsresultaten in het algemeen gunstiger zijn naarmate de bedrijven groter zijn 2). Deze verschillen in rentabiliteit (ondernemersoverschot in procenten van de kosten) zijn vooral het gevolg van lagere kosten per sbe op de grotere bedrijven ten opzichte van de kleinere bedrijven. Deze lagere kosten per sbe van de grotere bedrijven doen zich zowel voor t.a.v. de duurzame produktiemiddelen als bij de arbeidskosten. Het verschil in efficiency tussen de grotere en de kleinere bedrijven blijkt ook uit het aantal sbe per man-jaar 3).

Op een aantal bedrijven is de percetering echter zodanig, dat uitbreiding van het glasareaal nauwelijks mogelijk is. Desondanks zag bijna een derde van de bedrijven nog kans het glasareaal met meer dan 10 are te vergroten, zij het dat de uitbreiding vaak zeer kleine stukjes betreft.

Het zou niet juist zijn de bedrijven in Roelofarendsveen alleen op hun areaal glas te beoordelen. In het beeld ontbreken immers de vooral in de winterperiode belangrijke bollentrek en de opengrondstuinbouw. Deze produktietakken dragen op vele bedrijven in sterke mate bij tot de bedrijfsresultaten en de continuïteit van de bedrijven.

Van alle glastuinbouwbedrijven heeft 84% ook opengrondstuinbouw. Een derde van de bedrijven heeft geen of minder dan 30 are open grond. In het gebied is méér opengrondstuinland dan glas. Vooral in het oostelijk gedeelte is de marge ruim. De oppervlakte tuinbouw in de open grond is ook te zien als de uitbreidingsmogelijkheid van het glasareaal bij een goede verkaveling. Hier ontbreekt het evenwel vaak aan, zodat benutting voor de glastuinbouw lang niet altijd mogelijk is.

- 1) Bron: "Verslag van de herstructurering oudere tuinbouwgebieden te Aalsmeer" uit 1979.
- 2) De praktijk heeft inmiddels wel geleerd dat dit maar tot op zekere hoogte op gaat: zeer grote bedrijven met veel vreemd vermogen lopen door de daaruit voortvloeiende hoge rentekosten extra risico.
- 3) Bron: LEI-Mededeling No 251 "Rentabiliteit en financiering van de snijbloementeelt onder glas over 1980".

Toch wordt het huidige bedrijfstype (glastuinbouw met buitenbloemen), waarbij ca. 70% van de bedrijven bollen trekt in de winterperiode, door de streek niet als een probleem ervaren. Met de bollentrek en de buitenbloementeel worden doorgaans goede bedrijfsresultaten behaald. Bovendien hoeven er minder snel extra investeringen gedaan te worden voor nieuwe kassen.

Tabel 4.5 Hoofdberoepsbedrijven met glas naar areaal open grond en glasareaal in 1983

	Aantal bedrijven met are open grond x)					
	totaal	tot 10	10-30	30-50	50-100	100 e.m.
tot 20 are glas	34(2)	2(1)	7	11	13(1)	1
20 - 30 are glas	29	3	4	6	12	4
30 - 50 are glas	44(1)	4	11	11	15(1)	3
50 - 70 are glas	33(3)	7	9(2)	8	5	4(1)
70 e.m. are glas	17	4	1	1	4	7
Totaal	157(6)	20(1)	32(2)	37	49(2)	19(1)

Bron: CBS-telling 1983.

x) Tussen haakjes waarvan uitwonenden; één bedrijf heeft alleen glas buiten het gebied.

Naast de grootte van de bedrijfsoppervlakte glas, speelt uiteraard ook de intensiteit van het teeltplan een belangrijke rol. Een hulpmiddel om deze te meten, is het gebruik van standaardbedrijfseenheden. Voor snijbloemen wordt afhankelijk van het gewas

Tabel 4.6 Samenstelling van het areaal bloemisterij onder glas in 1978 x) en 1983

	Hectaren			Hectaren	
	1978	1983		1978	1983
Rozen	10,47	9,63	Anthuriums	0,33	1,34
Anjers	9,27	9,42	Lelies	1,37	1,64
Chrysanten	2,67	3,79	Overige snijbloemen	5,74	17,27
Fresia's	7,11	6,10	Pot- en perkplanten	8,91	10,20
Orchideeën	.	0,79	Ov.bloemkw.gewassen	13,60	0,14
Gerbera's	0,96	0,16	Opkw.mat.snijbloemen		8,64
			Totaal	60,43	69,12

x) De landbouwtelling 1978 registreerde minder gewassen (groepen) dan in 1983.

de norm van 250-650 sbe per ha aangehouden 1), voor potplanten 850 à 1050 en voor opkweekmateriaal van bloemen 1200.

De arealen glas en de arealen opengrondstuinbouw gekoppeld aan de desbetreffende teelten met de daarbij behorende standaardbedrijfseenheden levert het in tabel 4.7 weergegeven beeld op. In deze tabel zijn de bedrijven ingedeeld naar bedrijfssomvangklassen. Bij de interpretatie van deze tabel moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de in het gebied zeer belangrijke bollentrek bij deze omrekening naar standaardbedrijfseenheden niet meegerekend is.

Wat de bedrijfssomvang betreft, ligt het voor de hand dat de produktie geschiedt bij een zo gunstig mogelijke aanwending van de verschillende produktiefactoren. Per type is er een bepaalde bedrijfssomvang, waarboven weinig schaalvoordelen te bereiken zijn. Bij bloemenbedrijven zijn boven een bedrijfssomvang van 400 à 450 sbe (hetgeen overeenkomt met een kas van 0,8 tot 1,2 ha) weinig schaalvoordelen meer te bereiken. Boven deze grens dalen de factorkosten per sbe nauwelijks meer en stijgt het ondernemersoverschot per sbe niet meer 2). Zoals uit tabel 4.7 blijkt zouden op bijna alle bedrijven in Roelofarendsveen nog schaalvoordelen te bereiken zijn bij een grotere bedrijfssomvang. Het is echter niet zo dat grotere bedrijven altijd rendabeler zijn dan kleinere bedrijven. Dit is afhankelijk van vele factoren (o.a. overnamesituatie, schulden-situatie, gezinssituatie, gezondheid en opleiding van het bedrijfs-hoofd, ondernemersschapskwaliteiten en een dosis geluk of pech).

De bloemisterij onder glas in Roelofarendsveen valt op door de grote betekenis van de teelt van landelijk gezien minder algemene soorten snijbloemen. Voorts ook door de grote plaats die het opkweekmateriaal van snijbloemen inneemt.

In de afgelopen periode is er niet of nauwelijks uitbreiding geweest in de - landelijk gezien - hoofdsoorten snijbloemen (rozen, anjers, fresia's, gerbera's), maar in de minder algemene soorten (statische, nerine, gypsophylla). Dit zijn merendeels teelten die ook 's zomers in de volle grond worden geteeld. In verband daarmee staat ook het voorkomen van rolkassen in het gebied. De potplantenteelt nam weliswaar toe, maar bleef betrekkelijk bescheiden.

In Roelofarendsveen gaat men in de bloemisterij tot op zekere hoogte dus zijn eigen weg, ten dele te verklaren uit de ontwikkeling in het verleden: Vroeger groenteteelt in de open grond met in de winter bollentrek; daarna overgang via een veelzijdig assortiment bloemeteelt in de volle grond naar glas (met bollentrek).

- 1) Variërend van 250 voor de groep overige snijbloemen, 500 voor rozen tot 650 voor orchideeën (zie ook bijlage 1).
- 2) Zie ook LEI-publikatie 4.87: "Produktiviteit, rentabiliteit en inkomen in de glastuinbouw".

Tabel 4.7 De bedrijfsomvang (exclusief bollentrek) naar bedrijfstype

Hoofdberoepsbedrijven/ bedrijfstype	Aantal bedrijven van sbe in 1983				Aantal sbe gem.	
	tot 90	90- 130	130- 190	190- 350	1978	1983
Snijbloemenbedrijven	29	22	24	31	8	187
Bedrijven m. snijbloemen en ov. bloemen	1	1	4	1	3	430
Bedrijven m. alleen "ov." bloemkwekerij	-	-	-	1	8	250
Bedrijven m. snijbloemen potplanten	-	1	1	2	3	844
Potplantenbedrijven	-	-	3	4	9	357
Tuinbouwbedr. zonder bloemen onder glas	1	1	-	-	-	475
Rundveebedrijven	1	1	1	-	-	.
Alle bedrijven	32	26	33	39	31	185
						273

4.3 Bollentrek

Naast de hiervoor beschreven "gewone" glastuinbouw komt er in Roelofarendsveen veel tuinbouw voor in de vorm van bollentrek of -broei. Dit doet men in Roelofarendsveen al sinds 1916-1917. Toen is men met de bollentrek begonnen omdat er in de toenmalige tuin-derij geen opbrengsten waren tussen september en mei. Met bollentrek bleek dit wel mogelijk. De bollentrek vindt in de kassen plaats en wel van half oktober tot ongeveer maart. Bollen worden nadat ze eerst een koudebehandeling hebben gehad van een aantal weken in de kas vervroegd tot bloei gebracht. Zo wordt ook de arbeid in de winterperiode beter benut dan wanneer men deze bollentrek niet zou hebben. Op bijna 70% van de bedrijven met glas worden bollen getrokken. Bollentrek kan in sterk uiteenlopende intensiteit worden bedreven. Ze komt zowel in het klein als in het groot voor op zowel grote als kleine bedrijven. Het is ook niet zo dat naarmate men méér grond of een groter areaal glas heeft men minder bollen trekt. Het arbeidsaanbod heeft waarschijnlijk de grootste invloed op het al dan niet bollen trekken. In Roelofarendsveen wordt de trekkas in de zomer dikwijls gebruikt als opslagruimte. In de landbouwtelling van 1984 is gevraagd naar de mate waarin men op tuinbouwbedrijven tulpen en/of narcissen trekt. Dit is in tabel 4.8 weergegeven.

De bollentrek betreft in Roelofarendsveen vooral tulpen en in mindere mate narcissen. Daarnaast worden er nog andere soorten bollen getrokken. In totaal werden er in het reconstructiegebied Roelofarendsveen in het seizoen 1983/84 84.500.000 tulpen getrokken (dit betreft 17% van de totale landelijke omvang van de tulpenbroeierij en 10% van het landelijk aantal bedrijven met tulpenbroeierij). De narcissentrek betrof in Roelofarendsveen in 1983/84 115.000 kg (dat is 10% van de totale landelijke omvang van de narcissenbroeierij; 5% van het landelijk aantal bedrijven bevindt zich hier).

Afgezien nog van de op de bollentrek gespecialiseerde bedrijven, waarvan er in Roelofarendsveen ook enkele zijn, komt bij de bedrijven die bollen trekken een groot deel van hun inkomen uit deze bollentrek. Op de bedrijven met bollentrek komt gemiddeld naar schatting 40 à 45% van het totale bedrijfsresultaat uit de bollentrek. De totale arbeidsopbrengst verkregen uit de bollentrek in het reconstructiegebied op de hoofdberoepsbedrijven bedraagt ca. f 9 miljoen. M.b.t. de bollentrek zijn er twee systemen. Het ene (meer ruimte vergende) systeem betreft de trek in volle grond in gewone kassen. Hierbij gaat het meestal om twee trekken. Het andere en meest voorkomende systeem betreft de trek in z.g. trekkassen. Ca. twee derde van alle bollen in Roelofarendsveen worden in deze trekkassen getrokken.

De trek vindt als volgt plaats: de echte koelperiode van de bollen vindt plaats van medio augustus tot medio oktober (op + 9°C).

Tabel 4.8 Hoofdberoepsbedrijven met glastuinbouw naar bedrijfsarealen glas en de mate van bollen-trek

Areaal glas (Ares)	Totaal aantal in 1983	Totaal aantal met bol- lentrek in 1984	% bedr. met bollen- trek	De mate waarin in 1984 tulpen en/of narcissen getrokken worden									
				stuks tulpen (x 1000)		kilo narcissen (x 1000 kg)							
				tot 250	500- 1000	1000- 2000	2000 e.m.	1	2	3-6	6-10	10 e.m.	
tot 20	34	21	62	8	7	2	2	1	1	1	5	2	
20 - 30	29	20	69	4	5	6	4		1	3	2	1	
30 - 50	44	40	91	6	10	12	7	2	3	2	1	1	
50 - 70	33	14	42	2	2	4	2	3				1	
70 e.m.	17	14	82	—	—	2	7	4	1	—	—	2	
Totaal	157	109 1)	69	20	24	26	22	10	6	6	8	5	3

1) Waarvan 4 geen tulpen of narcissentrek.

Half oktober worden de bollen buiten in kistjes geplant en met zand en aarde afgedekt (inkuilen). De bollen gaan wortelen en de ontwikkeling van de bovengrondse delen neemt een aanvang. Vanaf begin december (of soms nog eerder) tot half maart worden de kisten in gedeelten de kas binnen gehaald. Afhankelijk van de stooktemperatuur in de kas en de soort bol kunnen de bloemen na 3 à 6 weken gesneden worden. Bij een stooktemperatuur van b.v. 18°C kunnen de bloemen reeds na 3 weken gesneden worden. Bij 9 à 12°C pas na 6 weken. Veelal vindt de trek plaats in kassen van 100 à 250 m². De kisten worden veelal als volgt geplaatst: één laag op de tafels en één op de grond; hierbij staat de kist met bollen die het verst in bloei is bovenaan. Een trek wordt ook wel genoemd de hoeveelheid bollen (of het aantal kisten) dat in een bepaalde ruimte gelijktijdig in bloei wordt getrokken. Op de meeste bedrijven komen zo 5 à 7 trekken voor.

Tegenwoordig worden de bollen voordat ze in de kas komen ook dikwijls doorgekoeld, d.w.z. de buitenperiode wordt overgeslagen en ook de beworteling vindt in een koelcel plaats. Hieraan zitten zowel voor- als nadelen. De bedrijfszekerheid is bij doorkoelen wat groter (de weersgevoeligheid is minder), doch de investerings- en energiekosten zijn veel groter. Met betrekking tot de rentabiliteit is op te merken dat er gemiddeld genomen praktisch geen verschil in rentabiliteit is tussen de beide systemen 1). In een m.b.t. het weer normaal jaar is de arbeidsopbrengst en het saldo bij doorkoelen lager dan bij buitenkuilen.

Ook bij de bollentrek is het van belang dat er zo weinig mogelijk warmte in de kas verloren gaat. Hieraan schort het bij vele bedrijven. Bollentrek wordt veelal gedaan in de kleine kassen dicht bij huis; dit zijn dikwijls niet de modernste kassen. M.b.t. de lichtdoorlatendheid geeft dit niet (bollentrek vereist niet zo veel licht). Voor het vasthouden van warmte geeft dit echter wel. Er zijn evenwel geen aanwijzingen dat men in Roelofarendsveen geen bollen meer zou trekken als men alleen moderne kassen zou hebben. Verwacht mag worden dat ook bij goede kassen de bollentrek zal blijven, omdat deze zeer rendabel is in Roelofarendsveen en sterk is ingeburgerd. In moderne kassen zou de bollentrek waarschijnlijk nog rendabeler zijn dan nu.

4.4 Buitenbloemeteelt

Naast de bloemisterij onder glas en de bollentrek is de (zomer) bloemeteelt in Roelofarendsveen een vrij belangrijke produktietak. De buitenbloemeteelt is in vele gevallen aanvullend, maar niet altijd. Dit hangt af van de verhouding glas/open grond. Gezien de omvang t.o.v. de glasteelten is de opengrondsbloemeteelt doorgaans minder belangrijk.

1) Zie ook de LEI-publikatie: Bolbloemen, doorkoelen of buitenkuilen van C. de Vroomen en A. van der Linden.

De omvang van de bloemteelt in de volle grond wordt meestal afgestemd op de arbeid die er op de bedrijven beschikbaar is. De investeringen zijn geringer dan in de glastuinbouw. De buitenbloemteelt is weersgevoeliger en daardoor riskanter dan de glastuinbouw.

In Roelofarendsveen betreft de buitenbloemteelt voornamelijk chrysanten. Daarnaast komt er pyrethrum, duizendschoon en dubbele margrietten voor. Andere gewassen in de volle grond zijn herfstaster, ridderspoor, pioenen, rhodanthe en statice 1).

Het grootste deel van het in mei opgegeven braakland wordt in de zomer gebruikt voor de buitenbloemteelt. Dit betreft vooral chrysantenteelt.

4.5 Overige produktietakken

Zoals ook in tabel 4.2 al weergegeven is worden er naast de bloemteelt in de open grond ook nog bloembollen (voornamelijk tulpen en narcissen waarvan een deel voor de bloem) en vaste planten in de open grond geteeld.

De rundveehouderij komt op enkele - gespecialiseerde - bedrijven voor. Het grasland is voornamelijk in gebruik bij één uitwonende en bij 2 bedrijfshoofden die wel in het reconstructiegebied wonen, maar daar practisch geen grond hebben.

1) Zie ook de interne LEI-nota "Enkele aspecten van de zomerbloemteelt in de volle grond" van ing. C.J.M. Vernooij; juni 1983.

5. Bedrijfseconomische beschouwing

De bedrijven in Roelofarendsveen hebben een specifieke structuur. De meeste bedrijven hebben zowel een areaal glastuinbouw als een areaal buitenbloemen. Daarnaast heeft bijna 70% van de bedrijven bollentrek.

In het LEI-boekhoudnet voor de tuinbouwbedrijven zitten te weinig bedrijven met zo'n specifieke structuur om op deze plaats een gedetailleerde bedrijfseconomische- en rentabiliteitsbeschouwing van het gebied te geven. Wat in dit hoofdstuk geschreven is dient dus meer voor een globaal inzicht.

Gemiddeld en landelijk gezien is m.b.t. de rentabiliteit van de snijbloementeel onder glas vanaf 1981 enig rentabiliteitsherstel opgetreden, maar nog onvoldoende om de bedrijfstak als geheel winstgevend te maken. De rentabiliteit is nog steeds negatief. In 1978 werd ca. 89% van de kosten door de opbrengsten gedekt. In 1983 was dit 95%. Voor de potplantenteelt onder glas was van het omgekeerde sprake nl. een rentabiliteitsvermindering van 105% in 1978 naar 96% in 1983. De rentabiliteiten van deze beide glastuinbouwsectoren bevinden zich dus inmiddels op een ongeveer gelijk niveau. Voor bedrijven in het Zuid-Hollands glasdistrict ligt de rentabiliteit gemiddeld 3 à 4% gunstiger; dit vanwege de sterk ontwikkelde centrumfunctie van de glastuinbouw in dit gebied. Voor de rest kan men geen onderscheid maken voor de bedrijven in Roelofarendsveen e.o.; daarvoor is het aantal steekproefbedrijven uit het LEI-boekhoudnet te klein.

De rentabiliteit van de bedrijven ligt gemiddeld gesproken hoger naarmate het bedrijf groter is.

Glasbloemenbedrijven tot 200 sbe (met gemiddeld 32 are glas) hadden b.v. in 1982 een rentabiliteit van 76%. Voor de potplantenbedrijven was in deze klasse de rentabiliteit 79% 1). In Roelofarendsveen behoort ruim de helft van de bedrijven tot deze klasse.

Bij de glasbloemenbedrijven tussen de 300 en 450 sbe (dit is gemiddeld ca. 78 are snijbloemen) werd in 1982 94% van de kosten door de opbrengsten gedekt. Bij de potplantenbedrijven tussen de 220 en 440 sbe (dit is gemiddeld ca. 57 are potplanten) werden in 1982 globaal gesteld de kosten gedekt door de opbrengsten.

Op grond van deze (landelijke) gegevens kan worden geraamd dat de snijbloemen- en potplantenteelt in Roelofarendsveen op één van de zes bedrijven kostendekkend is. Doordat echter op veel bedrijven ook de bollentrek een belangrijke plaats inneemt is het aantal bedrijven waarop de opbrengsten de kosten overtreffen waarschijnlijk groter.

1) Bron: LEI-publikaties: Rentabiliteit en financiering van de snijbloemen- en potplantenteelt onder glas over 1982.

De totale arbeidsopbrengst die in 1983 in het gebied verdiend is bedraagt naar schatting bijna 29 miljoen gulden. Deze arbeidsopbrengst komt voor 34% uit de glasbloementeel, 13% uit de potplantenteelt onder glas, 31% uit de bollentrek en voor 21% uit de verschillende opengrondstuinbouwteelten.

Bij deze berekening is gebruik gemaakt van de gemiddelde opbrengsten per sbe van de verschillende teelten op bedrijven uit het LEI-boekhoudnet van de laatste 3 jaren, van de kennis van enkele personen die de plaatselijke situatie goed kennen en van de publikatie kwantitatieve informatie voor de bloembollen- en bolbloementeel. In bijlage 9 is deze berekening nader toegelicht.

Een arbeidsopbrengst van ca. f 29 miljoen in het reconstructiegebied Roelofarendsveen wil zeggen dat er per hoofdberoepsbedrijf aan inkomen uit arbeid ongeveer f 179.000,- verdiend wordt. Per arbeidsjaareenheid bedroeg de arbeidsopbrengst in 1983 ca. f 50.000,-.

6. De toekomstige ontwikkeling van de tuinbouw in het reconstructiegebied, zonder reconstructie

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat centraal de ontwikkeling van de tuinbouw in het reconstructiegebied in de komende periode van tien jaren. Deze ontwikkeling ligt uiteraard in het verlengde van de ontwikkelingen in de voorbije jaren, al zullen alle trends uit de periode 1978-1983 niet zonder meer kunnen worden doorgetrokken. Tegen deze achtergrond moet de inhoud van het onderhavige hoofdstuk worden gezien.

Bij de prognoses is uitgegaan van de autonome ontwikkeling, d.w.z. er is geen rekening gehouden met een reconstructie van het gebied.

6.2 Het aantal hoofdberoepsbedrijven

Het aantal hoofdberoepsbedrijven verminderde in de afgelopen periode met gemiddeld 2,1% per jaar. Zonder nieuw-vestiging en overname door vreemden zou dit 2,5% zijn geweest. Bij eenzelfde verminderingpercentage van 2,1% zal het aantal hoofdberoepsbedrijven van 161 in 1983 tot 130 in 1993 verminderen. Hiervan wordt evenwel niet voetstoots uitgegaan.

Een eerste aanknopingspunt voor de prognose is de leeftijds- en opvolgingssituatie. Uit hoofdstuk 2 is af te leiden dat het opvolgingspercentage gelijk zal blijven. Het aantal oudere bedrijfs- hoofden met een opvolger komt op dit moment overeen met het werkelijke aantal opvolgers als in de afgelopen periode, terwijl secundaire afvloeiing 1) hier praktisch geen invloed heeft. Vele bedrijfshoofden hebben meerdere opvolgers, maar dit leidt bijna niet tot splitsing van bedrijven. Wel zal het aantal opvolgers in de toekomst toenemen daar er relatief meer oudere bedrijfshoofden zijn dan vijf jaar geleden.

Terwijl beroepsbeëindiging als een min of meer natuurlijk verloop is te beschouwen, vormt beroepsverandering in de meeste gevallen een reactie op aanhoudend slechte bedrijfsresultaten. Voor de nabije toekomst wordt verondersteld dat beroepsverandering ongeveer in dezelfde mate zal voorkomen als in het recente verleden. In Roelofarendsveen worden dus relatief veel oudere bedrijfshoofden door een zoon opgevolgd, maar ook relatief vele ondernemers houden het financieel niet vol.

1) Alsnog het ouderlijke bedrijf verlaten (anders dan als zelfstandig tuinder in het gebied), na eerst thuis te hebben meegewerkt en als opvolger te zijn voorbestemd.

Door overige oorzaken verdwijnen maar weinig bedrijven. Opheffing van het bedrijf hier door hervestiging elders komt maar sporadisch voor. Dit hangt ook samen met de overheersende mentaliteit in Roelofarendsveen om in de eigen omgeving te willen blijven.

Bij een ontwikkeling zoals in het voorgaande omschreven en uitgaande van de leeftijdsverdeling van de bedrijfshoofden in het reconstructiegebied, het opvolgingspercentage, een zelfde beroepsverandering- en stichtingspercentage als in het recente verleden, zou het aantal hoofdberoepsbedrijven met grond in het gebied in 1993 130 zijn.

Een beeld van het toekomstige aantal bedrijven met grond in het gebied wordt ook verkregen door een indeling van de huidige bedrijven in blijvers en wijkers. Als blijver zijn aangemerkt de bedrijven die naar de mening van streekkenners over tien jaar hoogstwaarschijnlijk nog hoofdberoepsbedrijf met grond in dit gebied zullen zijn. Van de 161 hoofdberoepsbedrijven in 1983 zijn er 124 door streekkenners als blijvers beschouwd, de andere als wijkers (21) of twijfelaars (16) wat hun voortbestaan hier betreft. Bij deze benaderingswijze wordt evenwel geen rekening gehouden met enerzijds het (voortijdig) verdwijnen van bedrijven door ziekte of overlijden of het alsnog hervestigen op een bedrijf elders zonder dat dit door de streekkenners was voorzien en anderzijds het stichten van bedrijven. Het eerste zal van iets grotere invloed zijn dan het laatste. Wanneer men rekening houdt met het feit dat van de "twijfelaars" ook een gedeelte zal blijven komt deze benaderingswijze ook uit op omstreeks 130 hoofdberoepsbedrijven over 10 jaar.

6.3 De oppervlakte cultuurgrond en de bedrijfsoppervlaktestructuur

Er zijn geen aanwijzingen dat de totale oppervlakte cultuurgrond van gebruikers van grond in het reconstructiegebied (een gedeelte van deze grond ligt elders) de komende tien jaren zal veranderen:

1. er gaat weinig cultuurgrond verloren;
2. bij een vermindering van het aantal bedrijven in een gelijk tempo als in het recente verleden, zal de vrijkomende grond naar verwachting door de "blijvers" worden overgenomen;
3. het bedrijf vergroten met grond die elders ligt komt weinig voor. Er wordt dan ook van uitgegaan dat de oppervlakte van de gebruikers van grond in het reconstructiegebied met een hoofdbestaan in de land- en tuinbouw gelijk zal blijven en in 1993 evenals in 1983 190 ha zal bedragen.

Over tien jaar zal de oppervlakte cultuurgrond per hoofdberoepsbedrijf dan 1,46 ha zijn (in 1978 1,06 ha en in 1983 1,18 ha). Tabel 6.1 geeft een indruk van de bedrijfsgrootteverdeling van deze bedrijven.

Tabel 6.1 Ontwikkelingen in de bedrijfsoppervlaktestructuur
(hoofdberoepsbedrijven)

Bedrijfs- oppervlakte	Aantal bedrijven			Percentages		
	1978	1983	1993	1978	1983	1993
tot 50 are	35	24	} 26	19,6	14,9	} 20
50 - 70 are	38	34		21,2	21,1	
70 - 100 are	47	49	44	26,3	30,4	34
100 - 150 are	36	27	26	20,1	16,8	20
150 - 200 are	12	12	13	6,7	7,5	10
200 - 500 are	7	10	14	3,9	6,2	11
500 e.m. are	4	5	7	2,2	3,1	5
Totaal	179	161	130	100	100	100

De aantalsverhouding tussen de groepen bedrijven naar bedrijfsoppervlakte zal zich geleidelijk wijzigen. Het aantal bedrijven kleiner dan 70 are zal naar schatting van 36% in 1983 tot 20% in 1993 verminderen. Daarentegen zal het aantal bedrijven van minstens 1,5 ha naar raming van 16,8% in 1983 tot 26% in 1993 toenemen.

6.4 Het grondgebruik

In de afgelopen periode is er enige verschuiving geweest in de verhouding tussen de arealen glas, opengrondstuinbouw en grasland ten gunste van de glastuinbouw en ten koste van de opengrondstuinbouw.

Wanneer we de situatie in 1983 vergelijken met die in 1978 is de oppervlakte glas van de betrokkenen bij het gebied dus toegenomen, namelijk van 61 ha tot 69 ha. Uit het verloop van jaar tot jaar van de oppervlakte glas in de gemeente Alkemade 1) is evenwel af te leiden dat deze toename vrijwel geheel in de jaren 1978, 1979 en 1980 heeft plaats gehad. Tussen 1980 en 1983 was er vrijwel sprake van een stilstand. Vanaf mei 1983 tot nu toe (februari 1985) is er evenwel in het gebied weer sprake van uitbreiding van het areaal glas. Dit onder invloed van de gedaalde rentestand, de verbeterde rentabiliteit van de snijbloementeel en de goede prijzen van de laatste 2 jaar van de bollentrek. Bovendien moet men het areaal glas dikwijls uitbreiden om de rentabiliteit van het

- 1) De oppervlakte glas in het reconstructiegebied is ongeveer tweederde van de gemeentelijke oppervlakte glas, de rest ligt overwegend geconcentreerd ten noorden van het dorp Roelofarendsveen (in de Gogerpolder).

bedrijf te verbeteren. Tussen 1980 en 1983 is er veel geïnvesteerd in energiebesparende maatregelen.

Gezien de ontwikkelingen in de afgelopen jaren en de noodzaak voor veel bedrijven om hun rentabiliteit te verbeteren via een groter areaal glas wordt voor de nabije toekomst van een lichte uitbreiding van het totale areaal glas uitgegaan.

Op twee derde van de bedrijven is in de afgelopen periode het glasareaal evenwel niet uitgebreid (zie tabel 4.4); dit terwijl hun areaal glas toch gering is. De uitbreiding van het areaal glas zal vooral geschieden door een beperkt aantal "expansieve" bedrijven. Dit evenals in het recente verleden. Toen was 30% van de bedrijven die hun areaal vergrootten verantwoordelijk voor tweederde van het vergrote glasareaal. Dit gebeurt zowel op de eigen kavel als dankzij uitbreiding van de bedrijfsoppervlakte. Daartegenover staat dat enkele "expansieve" bedrijven zich, evenals in het recente verleden, elders zullen vestigen en een aantal economisch zwakke bedrijven zullen verdwijnen.

M.b.t. het overige grondgebruik valt op dat er de laatste jaren iets minder tuinbouw in de open grond is. In tegenstelling tot de landelijke tendens en b.v. ook tot die in het reconstructiegebied Ter Aar vond er in Roelofarendsveen slechts een geringe toename plaats van de potplantenteelt onder glas. Wel nam in Roelofarendsveen de snijbloementeelt onder glas verder toe met ruim 10%. In Ter Aar nam de snijbloementeelt onder glas juist met 10% af.

Het bovenstaande in aanmerking nemende, evenals de trend t.a.v. het grondgebruik in het recente verleden in het gebied, de ontwikkeling van het grondgebruik in de gemeente en de rentabiliteit van diverse produktiesectoren, zal het grondgebruik zich ongeveer ontwikkelen zoals dat in tabel 6.2 weergegeven is.

Tabel 6.2 Ontwikkeling van het grondgebruik. Alle bedrijven

	Arealen (ha)			Percentages		
	1978	1983	1993	1978	1983	1993
Grasland	34	37	35	17	19	18
Tuinbouw open grond 1)	98	92	86	51	46	43
waarvan bloemen 1)	81	77	71	42	39	36
bloembollen	13	9	7	7	4	3
boomkw.+ va.pl.	4	6	8	2	3	4
Tuinbouw onder glas	61	69	77	32	35	39
waarvan bloemen	52	59	66	27	30	33
pot- en perkpl.	9	10	11	5	5	6
Totaal cultuurgrond	193	198	198	100	100	100

1) Inclusief braakland.

6.5 De oppervlakte glas per bedrijf

In 1978 was de gemiddelde oppervlakte glas per hoofdberoeps-tuinbouwbedrijf 34 are; in 1983 43 are. Volgens de schets in tabel 6.2 zullen in 1993 128 tuinders gemiddeld 59 are glas hebben.

Ervan uitgaande dat de verdeling van het aantal bedrijven per bedrijfsareaalklasse rondom het gemiddelde bedrijfsareaal glas in 1993 ongeveer hetzelfde zal zijn als in 1978 en 1983 komen we tot het beeld van de verdeling van het bedrijfsareaal glas zoals in tabel 6.3 weergegeven is.

Tabel 6.3 Ontwikkeling in de bedrijfsarealen glas. Hoofdberoeps-tuinbouwbedrijven

Bedrijfsareaal glas (in ares)	Aantal bedrijven			Percentages		
	1978	1983	1993	1978	1983	1993
Tot 10	12	8	2	7	5	2
10 - 20	40	27	14	23	17	11
20 - 30	36	29	17	20	18	13
30 - 50	51	44	33	29	28	26
50 - 70	23	33	31	13	21	24
70 - 100	9	7	13	5	5	10
100 e.m.	<u>5</u>	<u>10</u>	<u>18</u>	<u>3</u>	<u>6</u>	<u>14</u>
Totaal	176	158	128	100	100	100

6.6 Ontwikkeling van de bedrijfstypen

De trends uit het recente verleden m.b.t. de verandering van bedrijfstypen zoals die in bijlage 3 weergegeven zijn, kunnen voor de toekomst niet zonder meer doorgetrokken worden.

Ondanks dat de rentabiliteit van de potplantensector landelijk gezien gemiddeld de laatste jaren beter was dan de snijbloemensector bleef in Roelofarendsveen het aantal potplantenbedrijven nagenoeg constant en nam het aantal "zuivere" snijbloemenbedrijven juist toe. Dit in tegenstelling tot de landelijke trend. Mede doordat momenteel de potplantensector ongeveer even rendabel is als de snijbloemeteelt en het specifieke karakter van de Roelofarendsveense tuinbouw mogen we er niet van uitgaan dat de ontwikkeling van de bedrijfstypen in de nabije toekomst duidelijk anders zal verlopen dan in het recente verleden. Het specifieke karakter van de Roelofarendsveense glastuinbouw in combinatie met een grote buitenbloemeteelt en een zeer groot aandeel van de bollentrekkerij in de totale bedrijfsvoering spelen hierbij een rol.

In de toekomst zal het grondgebruik zich ongeveer in dezelfde richting ontwikkelen, nl. meer glastuinbouw, minder tuinbouw in de open grond. Ook de bedrijfstype-indeling zal zich op dezelfde wijze veranderen.

Het hiervoor staande in aanmerking nemende en het toekomstige grondgebruik (zie tabel 6.2), zal het aantal bedrijven zich naar bedrijfstype ongeveer kunnen ontwikkelen zoals in tabel 6.4 weergegeven is.

Tabel 6.4 Ontwikkeling van het aantal bedrijven naar bedrijfstype

Hoofdberoeps- bedrijven	Aantal bedrijven			Percentages		
	1978	1983	1993	1978	1983	1993
Snijbloemen- en overige bloemkwekerijbedrijven	146	133	105	81	83	81
Bedrijven met snijbloemen en potplanten	9	7	6	5	4	5
Potplantenbedrijven	18	16	16	10	10	12
Overige tuinbouwbedr.	3	2	1	2	1	1
Rundveebedrijven	3	3	2	2	2	1
Totaal	179	161	130	100	100	100

6.7 Het aantal arbeidskrachten

De laatste 5 jaar is het aantal regelmatig werkzame arbeidskrachten in Roelofarendsveen met ruim 5% toegenomen tot 562 in 1982. Deze toename werd zowel veroorzaakt door uitbreiding van het glasareaal, toename van het areaal tuinbouw in de open grond en overgang op intensievere teelten. Voor de toekomst wordt een verdere voortzetting van deze ontwikkeling voorzien.

Uitgaande van een ongeveer zelfde ontwikkeling van de arbeidsbezetting per bedrijfstype als in het recente verleden, een uitbreiding van het areaal glas met ca. 8 ha en daarbinnen een doorgaande intensivering van de produktie kunnen er in 1993 ongeveer 620 regelmatig meewerkende arbeidskrachten in het gebied verwacht worden.

Literatuur

Alleblas, J.T.W.

Analyse van het management in de glastuinbouw

LEI-publikatie 4.109

Den Haag, mei 1984

Centraal Bureau voor de Statistiek

Structuurenquête glastuinbouwbedrijven 1983/84

Den Haag, 1984

Centrale Cultuurtechnische Commissie

Advies ex artikel 6 van de "Beschikking reconstructie oude glastuinbouwgebieden" voor het reconstructiegebied "Roelofarendsveen"

Haan, W.G. de en Vroomen C.O.N. de

De produktiekosten van trektulpen in het bloemencentrum Rijnsburg

LEI-verslag nr. 138

Den Haag, 1965

Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding

Cultuurtechnische Inventarisatie Roelofarendsveen, opname 1983

Wageningen, 1983

Landbouw-Economisch Instituut

Tuinbouwcijfers. Diverse jaargangen

Den Haag, 1973-1984

Linden, A. van der en Vroomen, C.O.N. de

Bolbloemen, doorkoelen of buitenkuilen

LEI-publikatie 4.107

Den Haag, maart 1984

Ministerie van Landbouw en Visserij

Beschikking reconstructie oude glastuinbouwgebieden

Den Haag, 1979 en 1981

Ministerie van Landbouw en Visserij

Beschikking energiebesparende maatregelen in de glastuinbouw

Den Haag, 1981

Ministerie van Landbouw en Visserij

Consulentschap in Algemene Dienst voor de bloembollenteelt

Kwantitatieve informatie voor de bloembollen- en bolbloemeteelt
1984-1985

Lisse, september 1984

LITERATUUR (1e vervolg)

Ministerie van Landbouw en Visserij
Nota glastuinbouw 1981-1985
Den Haag, 1981

Noort, L. van
Rentabiliteit en financiering van de snijbloemteelt onder glas
in Nederland. Diverse jaren
Landbouw-Economisch Instituut
Den Haag, 1973-1984

Noort, L. van
Rentabiliteit en financiering van de potplantenteelt onder glas
in Nederland. Diverse jaren
Landbouw-Economisch Instituut
Den Haag, 1973-1984

Oosthoek, J.
Aspecten bij de planning van glastuinbouwbedrijven, met name de
lengte-breedte-verhouding van de glaspercelen
Consulentschap voor de Tuinbouw
Naaldwijk, 1983

Proefstation voor de tuinbouw onder glas en Proefstation voor
de bloemisterij
Kwantitatieve informatie voor de glastuinbouw
Naaldwijk, Aalsmeer, september 1983 en 1984

Raalte, D. van
Het handboek voor de bloemisterij
Amsterdam, 1971

Rijk, P.J.
Ter Aar, sociaal-economische verkenning van de land- en tuinbouw
in het reconstructiegebied
Landbouw-Economisch Instituut
Den Haag, 1985

Rijk, J. de
De glastuinbouw in het reconstructiegebied Aalsmeer
Landbouw-Economisch Instituut
Den Haag, 1983

LITERATUUR (2e vervolg)

Rijssel, E. van
Stoken met voorbedachten rade, onderzoekverslag no. 3
Landbouw-Economisch Instituut
Den Haag, 1983

Vernooy, C.J.M.
Enkele aspecten van de zomerbloementeel in de volle grond;
interne nota
Landbouw-Economisch Instituut
Den Haag, juni 1983

Vernooy, C.J.M.
Kassenbestand, bedrijfsstructuur en energieverbruik in de snij-
bloementeel onder glas in 1980, publikatie 4.106
Landbouw-Economisch Instituut
Den Haag, februari 1984

Bijlagen

Bijlage I Toelichting op enige veel gebruikte termen

1. Beroepsgroepen

Hoofdberoepsbedrijven (A en B bedrijven):

A: het bedrijfshoofd besteedt zijn arbeidstijd geheel aan het eigen bedrijf;

B: meer dan de helft van de arbeidstijd wordt aan het eigen bedrijf besteed, tevens heeft het bedrijfshoofd een nevenberoep.

Nevenbedrijven (C en D bedrijven):

C: minder dan de helft van de arbeidstijd wordt aan het eigen bedrijf besteed;

D: rustende agrariërs of rustende niet-agrariërs met grondgebruik.

2. Belangrijke oorzaken van verandering in de bedrijfsleiding m.b.t. hoofdberoepsbedrijven en de ontwikkeling van het aantal.

- Beroepsverandering

Het gaan uitoefenen van een ander hoofdberoep dan tuinder. Wordt de cultuurgrond of een gedeelte ervan aangehouden, dan blijft men geregistreerd in groep C, zo niet dan is het bedrijf opgeheven en uit de registratie verdwenen.

- Beroepsbeëindiging

Beëindiging van de beroepsperiode door de oudere generatie waarna overdracht van het bedrijf aan de jongere generatie. Bij het ontbreken van een opvolger, opheffing van het bedrijf of - na inkrimping van de produktieomvang - voortzetting van het bedrijf in de D-groep als rustend tuinder of door een ander in de C-groep.

3. Standaardbedrijfseenheid (sbe)

Eenheid waarin de omvang van een agrarisch bedrijf en van de afzonderlijke produktierichtingen binnen een bedrijf wordt uitgedrukt. Een sbe komt overeen met een bepaald bedrag aan toegerekende factorkosten in een basisperiode bij een doelmatige bedrijfsvoering en onder normale omstandigheden. Hier volgen enige normen (aantal sbe per ha; normen 1975):

Anjers grootbloemig	530	Potplanten, bloeiend	1050
Anjers tros	420	Potplanten, blad	850
Rozen	500	Perkplanten	375
Chrysanten	380	Opkweekmateriaal bloemen	1200
Fresia's	400	Bloemkwekerijgewassen open grond	70
Alstroemeria	570	Boomkwekerijgewassen open grond	40- 150
Gerbera's	520	Bloembollen open grond	20- 100
Lelies	450		
Orchideeën	650		
Overige snijbloemen	250		

4. Bedrijfstypen

Indeling in eerste instantie in bedrijven met glasteelten (de in aantal sterk dominerende groep) en bedrijven zonder glasteelten (type 7). De bedrijven met glasteelten zijn in 6 categorieën onderverdeeld. De bedrijfstypenindeling is daardoor:

1. Snijbloemenbedrijven
2. Bedrijven met snijbloemen en potplanten
3. Bedrijven met snijbloemen en overige bloemkwekerij
4. Potplantenbedrijven
5. Bedrijven met alleen "overige" bloemkwekerij
6. Tuinbouwbedrijven zonder bloemen onder glas
7. Rundveebedrijven

Bijlage 1 (vervolg)

5. Kavel

Een aaneengesloten stuk cultuurgrond van een gebruiker omgeven door grond van anderen. In dit aaneengesloten stuk grond mogen geen grenzen voorkomen als wegen, waterlopen en spoorbanen.

6. Glasperceel

Een glasperceel is een aaneengesloten oppervlakte staand glas van eenzelfde type, met eenzelfde gootrichting, met eenzelfde goothoogteklasse en met eenzelfde kapbreedteklasse. Binnen een glasperceel kunnen dus geringe verschillen in de hoogte van de goot (dus ook in de nokhoogte) en in de kapbreedte voorkomen voorzover deze verschillen passen binnen de onderscheiden goothoogte- en kapbreedteklassen. Zo kunnen binnen een glasperceel enerzijds scheidingswanden voorkomen, terwijl anderzijds een glasperceelsgrens kan worden bepaald door een niet aanwezige scheidingswand zoals bijvoorbeeld bij glasopstanden, die zijn gevormd door het aan elkaar bouwen van verschillende glaspercelen tot een ruimte.

Bijlage 2 Aantalsontwikkeling hoofdberoepsbedrijven in relatie tot de bedrijfsgrootte

	Aantal		Hectares		Gemiddeld per bedrijf		
	bedrij- ven	arbeids- krachten	totaal	glas	arbeids- krachten	ha totaal	ha glas
Alle bedrijven, situatie in 1978	179	417	189	60	2,3	1,06	0,34
Verdwenen bedrijven, naar situatie in 1978	19	27	15	4	1,4	0,80	0,21
Voortgezette bedrijven, naar situatie in 1978	160	390	174	56	2,4	1,09	0,35
w.v. door opvolger	16	64	16	8	4,0	0,98	0,51
Voortgezette bedrijven, naar situatie in 1983	160	413	190	68	2,6	1,19	0,43
Alle bedrijven, situatie in 1983	161	414	190	68	2,6	1,18	0,42

Bijlage 3 Mutaties in het aantal hoofdberoepsbedrijven naar bedrijfstype

	1983						
	1978 totaal	Snijbloemen en overige bloemkw.- bedrijven	Bedrijven met snijbloemen en potplanten	Potplanten- bedrijven	Overige tuinbouw- bedrijven	Rundvee- bedrijven	Verdwenen
1978 snijbloemen- en overige bloemwekerijbedrijven	146	128	2	1	-	-	15
1978 bedrijven met snijbloemen en potplanten	9	4	3	1	-	-	1
1978 potplantenbedrijven	18	-	2	14	-	-	2
1978 overige tuinbouwbedrijven	3	-	-	-	2	-	1
1978 rundveebedrijven	3	-	-	-	-	3	-
1978-1983 bijgekomen		<u>1</u>					
1983 Totaal		133	7	16	2	3	

Bijlage 4 Grootte 1) van de vestigingsplaatsen met glas in 1983

Aantal hoofdberoepsbedrijven met glas in reconstructiegebied met

	alleen in reconstructiegebied			totaal 2) in reconstructiegebied		
	1 kavel	2 e.m. kavels, grootste:	1 kavel	2 e.m. kavels, grootste:	2 e.m. kavels, grootste:	grootste kavel
	tot 0,75-1,5 ha	tot 0,75-1,5 e.m. 0,75 ha	tot 0,75-1,5 e.m. 0,77 ha	tot 0,75-1,5 e.m. 0,77 ha	tot 0,75-1,5 e.m. 0,77 ha	tot 0,75-1,5 e.m. 0,75 ha
Bedrijfshoofd:						
tot 50 jaar	24	48	8	4	7	1
50 e.m. jaar met opvolger	2	20	4	-	7	2
50 e.m. jaar overige 3)	8	12	1	2	-	-
Totaal	34	80	13	6	14	3
				36	82	14
				6	14	4
				14	6	14
				4	7	1
				8	4	7
				5	-	7
				1	2	-
				12	-	-
				9	12	-
				3	36	82
				1	24	50
				2	3	20
				2	9	12
				3	36	82
				1	28	61
				1	28	61
				1	2	2
				1	2	2
				1	7	7
				2	3	10
				2	3	10
				3	2	2
				1	1	-
				1	1	-
				3	30	72
				13	3	30
				3	10	10
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
				4	9	4
				2	1	-
				1	2	1
				1	1	-
				3	13	4
				13	3	13
				3	10	3
		</				

Bijlage 5 Verkavelingssituatie per bedrijfsoppervlakteklasse, leeftijd van het bedrijfshoofd, bedrijfstype en deelgebied in 1983

		Aantal hoofdberoepsbedr. type 1 t/m 6 met ... vestigingsplaats(en) met glas								
		alleen in reconstructie-gebied			ook elders en in reconstructiegebied			totaal in reconstructiegebied		
		aantal kavels met glas in het reconstructiegebied								
		1	2	3 e.m.	1	2	3 e.m.	1	2	3 e.m.
Bedrijfs-	tot 50 are	24	-	-	-	-	-	24	-	-
oppervlakte	50 - 75 are	47	3	-	-	-	-	47	3	-
(gemeten maat	75 - 100 are	27	3	1	-	-	-	28	3	1
cultuurgrond)	100 - 150 are	24	3	-	-	-	-	24	3	-
	150 e.m. are	5	11	2	4	1	-	9	12	2
Totaal		127	20	3	5	1	-	132	21	3
Bedrijfshoofd jonger dan 40 jaar		42	7	2	2	-	-	44	7	2
	40 - 50 jaar	38	3	-	-	-	-	38	3	-
	50 e.m. jr. met opvolger	26	8	1	2	1	-	28	9	1
	50 e.m. jr. opv.onbekend	6	1	-	-	-	-	6	1	-
	50 e.m. jr. zonder opv.	15	1	-	1	-	-	16	1	-
Bedrijfstype:										
	Snijbloemenbedrijven	97	11	2	2	-	-	99	11	2
	Bedr. met snijbloemen en potplanten	6	-	1	-	-	-	6	-	1
	Bedr. met snijbloemen en "ov." bl.kw.	6	2	-	1	1	-	7	3	-
	Potplantenbedrijven	12	3	-	2	-	-	14	3	-
	"Opkweek"-bedrijven	5	3	-	-	-	-	5	3	-
	Tuinb.bedrijven zonder bloemen onder glas	1	1	-	-	-	-	1	1	-
Deelgebied:										
	West	108	17	2	4	1	-	112	18	2
	Oost	16	2	1	1	-	-	17	2	1
	Uitwonenden	3	1	-	-	-	-	3	1	-

Bijlage 6 Grootte (in kad.maat) van de kavel (of grootste kavel) met glas in het reconstructiegebied (hoofdberoepsbedr.)

	Aantal bedrijven					
	to- taal	met kavel (of grootste kavel) met glas in reconstructiegebied				
		tot 0,5 ha	0,5-0,75 ha	0,75-1 ha	1-1,5 ha	1,5-2 ha
Deelgebied West:						
bedr.h. jonger dan 50 jaar	76	5	16	19	30	1
bedr.h. 50 e.m. jr. met opvolger	35	-	3	8	17	1
bedr.h. 50 e.m. jr. overige 1)	21	2	7	8	3	1
Deelgebied Oost:						
bedr.h. jonger dan 50 jaar	15	1	3	3	5	3
bedr.h. 50 e.m. jr. met opvolger	3	-	-	-	2	1
bedr.h. 50 e.m. jr. overige 1)	2	-	2	-	-	-
Totaal 2)	156	11	31	38	58	3
Snijbloemenbedrijven						
Bedr. met snijbloemen en potplanten	112	9	22	28	42	10
Bedr. met snijbloemen en "ov" bl.kw.	7	-	2	-	3	1
Bedr. met snijbloemen en "ov" bl.kw.	10	1	-	4	4	1
Potplantenbedrijven	17	1	3	4	6	2
"Opkweek"-bedrijven	8	-	2	2	3	1
Tuinhouwbedr. zonder bl.kw. onder glas	2	-	2	-	-	-

1) Zonder opvolger en opvolging onbekend.

2) Inclusief uitwonenden.

Bijlage 7 Leeftijdsklassen van het glas naar diverse uitgangspunten

Hoofdberoeps bedrijven met glas

to-taal	Aantal bedrijven naar vestigingsplaats(en) en leeftijd van het glas op de grootste kavel										totaal	
	alleen in reconstructiegebied					ook elders en in reconstructiegebied						
	geen	wel	geen	wel	geen	wel	geen	wel	geen	wel		
	10-5	10-5	10-5	10-5	10-5	10-5	10-5	10-5	10-5	10-5	10-5	10-5
	geen	geen	wel	wel	geen	geen	wel	wel	geen	geen	wel	wel
	5-0	5-0	5-0	5-0	5-0	5-0	5-0	5-0	5-0	5-0	5-0	5-0
Met 1 kavel, tot 0,75 ha groot	36	19	6	7	2	-	-	2	-	19	6	9
Met 1 kavel, 0,75-1,5 ha groot	82	29	14	24	13	-	1	-	1	29	15	24
Met 1 kavel, 1,5 e.m. ha groot	14	3	3	5	2	-	1	-	-	3	4	5
Met m.kavels, grootste tot 0,75 ha	6	4	1	1	1	-	-	-	-	4	-	1
Met m.kavels, grootste 0,75-1,5 ha	14	7	3	3	1	-	-	-	-	7	3	3
Met m.kavels, grootste 1,5 e.m. ha	4	-	1	2	2	-	1	-	-	2	2	2
(Grootste)kavel tot 20m. breed	3	2	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-
(Grootste)kavel 20-40 m. breed	23	9	5	5	3	-	-	1	-	9	5	6
(Grootste)kavel 40-60 m. breed	17	7	1	7	2	-	-	-	-	7	1	7
(Grootste)kavel 60-80 m. breed	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(Grootste)kavel breedte onbekend	112	43	21	30	13	-	3	1	1	43	24	31
(Grootste)kapbr. tot 3,2m. breed	12	9	2	1	-	-	-	-	-	9	2	1
(Grootste)kapbr. 3,2-6,4m. breed	5	4	1	-	-	-	-	-	-	4	1	-
(Grootste)kapbr. 6,4-9,6m. breed	33	11	5	12	3	-	1	-	-	11	6	13
(Grootste)kapbr. 9,6-12,8m. breed	37	19	4	10	4	-	-	-	-	19	4	10
(Grootste)kapbr. 12,8-20m. breed	66	18	15	17	12	-	2	1	1	18	17	18
(Grootste)kapbr. 20 e.m.m. breed	3	1	-	2	-	-	-	-	-	1	-	2
Jongeren tot 50 jaar	94	33	17	26	16	-	-	-	-	33	18	26
Ouderen v.a. 50 jr. met opvolger	38	12	7	14	2	-	2	1	-	12	9	15
Ouderen v.a. 50 jr. zonder opv. 1)	24	17	3	2	1	-	-	-	-	17	3	3
Bijlver	120	35	20	41	19	-	3	1	1	35	23	42
Twijfelbaar	15	10	4	1	-	-	-	-	-	10	4	1
Wijker	21	17	3	-	-	-	-	-	-	17	3	1
Totaal	156	62	27	42	19	-	3	2	1	62	30	44

1) Zonder opvolger en opvolger onbekend.

Bijlage 8 Grootte (in kad. maat) van de kavels met glas naar vestigingsplaats

Aantal hoofdberoepsbedrijven 2) met																			
alleen in reconstructiegebied				ook kavel(s) elders en in reconstructiegebied				totaal in reconstructiegebied											
1 kavel	2 e.m. kavels, grootste:	1 kavel	2 e.m. kavels, grootste:	1 kavel	2 e.m. kavels, grootste:	1 kavel	2 e.m. kavels, grootste:	1 kavel	2 e.m. kavels, grootste:	1 kavel	2 e.m. kavels, grootste:								
	tot 0,75 e.m. ha	0,75 e.m. ha	1,5 e.m. ha	tot 0,75 e.m. ha	0,75 e.m. ha	1,5 e.m. ha	tot 0,75 e.m. ha	0,75 e.m. ha	1,5 e.m. ha	tot 0,75 e.m. ha	0,75 e.m. ha								
Deelgebied West:																			
bedr.h. jonger dan 50 jr	19	42	5	2	6	1	-	1	-	19	43	5	2	6	1	21	49	6	
bedr.h. 50 jr e.m. met opv.	2	18	3	-	7	2	1	-	1	3	18	4	-	7	3	3	25	7	
bedr.h. 50 jr e.m. ov. 1)	7	11	1	1	-	-	-	-	-	8	11	1	1	-	-	9	11	1	
Deelgebied Oost:																			
bedr.h. jonger dan 50 jr	3	6	3	1	1	-	-	1	-	3	7	3	1	1	-	4	8	3	
bedr.h. 50 jr e.m. met opv.	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	2	1	-	
bedr.h. 50 jr e.m. ov. 1)	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	
Totaal 2)	34	80	13	6	14	3	2	2	1	36	82	14	6	14	4	42	96	18	
Snijbloemenbedrijven																			
Bedr. met snijbl. en potpl.	27	60	10	3	9	1	1	1	-	28	61	10	3	9	1	31	70	11	
Bedr. met snijbl. en "ov."	2	2	-	1	-	-	-	-	-	2	2	2	-	1	-	2	3	2	
bloemkv.																			
Bedr. met snijbl.	-	6	-	1	1	-	-	1	-	-	7	-	1	1	1	1	1	8	1
Potplantenbedrijven																			
"Opkweek"-bedrijven	2	10	-	1	-	2	1	-	1	3	10	1	1	-	2	4	10	3	
Tuinb. bedr. zonder bl. onder glas	2	2	1	-	3	-	-	-	-	2	2	1	-	3	-	2	5	1	
1)	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	2	-	-	

1) Zonder opvolger en opvolging onbekend.

2) Inclusief uitwonenden.

Bijlage 9 Berekening van de totale arbeidsopbrengst in het reconstructiegebied

Teelt	Sbe	Ha	Arbeidsopbr. per sbe/m ²		Totaal arbeidsopbr.
Bloementeelt onder glas	29.486		333,-	1)	9.818.838,-
Potplantenteelt o. glas	9.566		396,-	2)	3.788.136,-
Bollentrek	ca. 90.000.000	ca. 90.000.000 bollen	0,10 p.stuk	3)	9.000.000,-
Bloembollen open grond	410	8,82	300,-	4)	123.000,-
Vaste planten + sierheesters open grond	813		350,-	5)	284.550,-
Chrysanten open grond		38	6,-/m ²	6)	2.228.000,-
Ov. bloemen open grond		35	10,-/m ²	6)	3.500.000,-
Rundveehouderij + groenten onder glas	430		300,-		<u>129.000,-</u>
					28.871.524,-

- 1) Gemiddelde uit het LEI-boekhoudnet over de jaren 1981 t/m 1983 (snijbloemen Zuid-Holland).
- 2) Gemiddelde uit het LEI-boekhoudnet over de jaren 1981 t/m 1983 (potplanten Nederland).
- 3) Dit betreft 84.463.000 tulpen en 115.000 kg narcissen (dit is ca. 2.070.000 narcissen). Daarnaast nog enkele miljoenen andere bollen. Arbeidsopbrengst over een langere periode gemiddeld ca. f 0,10 per stuk per bol; berekend uit kosten- en opbrengstprijzen en interne informatie van de afdeling Tuinbouw van het LEI. Zie ook de publikatie: kwantitatieve informatie over de bloembollen- en bolbloementeelt.
- 4) Gemiddelde uit het LEI-boekhoudnet over de jaren 1980 t/m 1982.
- 5) Gemiddelde uit het LEI-boekhoudnet over de jaren 1980 t/m 1982.
- 6) Zie publikatie kwantitatieve informatie voor de tuinbouw + berekend uit kosten- en opbrengstcijfers.

Bijlage 10 Enkele verschillen tussen de reconstructiegebieden

Behalve dit rapport is tot nu toe nog over twee reconstructiegebieden in voorbereiding, een verkenning van de tuinbouw verschenen, nl. over Aalsmeer en Ter Aar.

In dit rapport is reeds op enige verschillen m.b.t. de structurele situatie in Roelofarendsveen in vergelijking met de andere gebieden ingegaan. Op deze plek worden nog eens enkele kengetallen bij elkaar gezet.

Het gemiddeld areaal glas per bedrijf is in Roelofarendsveen hoger dan in Ter Aar doch lager dan in Aalsmeer. M.b.t. het gemiddeld areaal cultuurgrond per bedrijf ontlopen de gebieden elkaar niet veel (gemiddeld 1 ha per bedrijf).

Het aantal bedrijven vermindert in Roelofarendsveen ongeveer in dezelfde mate als in Ter Aar, doch veel minder snel dan in Aalsmeer.

Tabel 6.1 Enkele verschillende structuurkenmerken in de reconstructiegebieden Aalsmeer (1981), Ter Aar en Roelofarendsveen (1983)

	Aalsmeer	Ter Aar	Roelof- arendsveen
Aantal hoofdberoepsbedrijven	284	139	161
Verminderingsperc. aantal hoofdberoeps- bedrijven (gem. % per jaar, gedurende laatste 5 jaar)	-5,8%	-1,9%	-2,1%
Gem. ares cultuurgrond per bedrijf met glas	93	105	100
Gem. ares glas per bedrijf met glas	65	39	43
"Kasbezettingsperc." op de bedrijven met glas	70%	37%	43%
Totaal glasareaal in gebied (ha)	199	56	69
Groei laatste 5 jaar van het areaal glas in het gebied	-3%	+5%	+13%
Perc. kasareaal jonger dan 10 jaar	17%	30%	34%
Productiegroei totaal in het gebied over 5 jaar	3%	25%	33%
Percentage potplantenareaal van het totale glasareaal	27%	9%	11%
Productie (in sbe) gemiddeld per hoofdberoepsbedrijf	423	223	274
Arbeidsjaareenheden gemiddeld per hoofdberoepsbedrijf	6,0	3,2	3,6
Sbe per AJE	71	70	76
Opvolgingspercentage	60%	50%	70%

Door toename van het glasareaal en de totale productiegroei is in Roelofarendsveen hoger dan in Ter Aar, dat op zijn beurt weer hoger is dan in Aalsmeer.

Van deze drie reconstructiegebieden heeft Roelofarendsveen het hoogste percentage jonge kassen. De productie uitgedrukt in standaardbedrijfseenheden per arbeidsjaareenheid is in Roelofarendsveen hoger dan in de andere reconstructiegebieden.